

مدل مناسب توسعه سطح نفوذ و دوام در محیط امنیتی

امیر هوشنگ خادم‌دقیق^۱

تاریخ دریافت: ۱۳۹۴/۱۱/۶

تاریخ پذیرش: ۱۳۹۵/۰۱/۱۸

چکیده:

یکی از مؤثرترین عوامل تدوین راهبردهای امنیتی هر کشوری، تحلیل محیط امنیتی و بررسی نحوه نفوذ و دوام در آن است که به‌خودی‌خود در مطالعات امنیتی دارای جایگاهی ویژه و اجتناب‌ناپذیر است. نظر به اهمیت موضوع با کمک و راهنمایی دکتر حسین عساریان نژاد این مقاله تلاش دارد با رویکردی اقتباسی - استنتاجی و ایده‌پردازانه و با هدف شناخت عوامل و مؤلفه‌های مؤثر در توسعه سطح نفوذ و دوام در یک محیط امنیتی، از طریق روش ترکیبی پاسخ‌گوی این سؤال باشند که مدل مناسب توسعه سطح نفوذ و دوام در محیط امنیتی چگونه باید باشد؟

ماحصل تحقیق؛ اکتشاف مؤلفه‌ها و شاخص‌های مؤثر این مهم، مشتمل بر عدالت و برابری، نظام سیاسی مبتنی بر شریعت و تفکر اسلامی است که در کنار ابعادی همچون امکان‌سنجی و هدف-گذاری متناسب با حوزه هدف؛ بسترسازی متناسب با مرجع امنیت در راستای امنیت‌سازی؛ تهدیدشناسی با رویکرد شناخت بازیگران مؤثر و رصد تحولات و تغییرات؛ راهبری و مدیریت و دریافت بازخورد در راستای تحقق اهداف و درنهایت تثبیت و تعمیق موفقیت‌ها در محیط امنیتی مؤثر می‌باشد.

کلیدواژه‌ها: نفوذ و دوام سیاسی، امنیت محیطی، محیط امنیتی، توسعه امنیتی، قدرت ملی، مرجع امنیت

مقدمه:

محیط امنیتی هر جامعه را می‌توان برآیندی از تعامل و تقابل متغیرهای محیط داخلی (ساختار حکومتی، چگونگی توزیع و تمرکز قدرت، شکل‌های اجتماعی، فعالیت‌های سیاسی، ایدئولوژی و ارزش‌ها، مشارکت مردمی) و محیط خارجی آن (ساختار قدرت، نظم و یا بی‌نظمی جهانی، فناوری، مسابقه‌ی تسلیحاتی و موقعیت ژئوپلیتیکی و ژئواستراتژیکی) تعریف کرد که متأثر از مقتضیاتی ناشی از ماهیت کارکردی دو عنصر «زمان» و «مکان» در عرصه نظام بین‌الملل است. امنیت بین‌الملل بر پیوند نزدیک امنیت یک کشور با امنیت سایر کشورها تأکید دارد که برخی محققین این ساختار را به هم‌وابستگی پیچیده می‌خوانند (Keohane, et.al, 1997:35)؛ بنابراین محیط امنیتی کشورها متأثر از محیط بین‌المللی‌ای است که در آن بسر می‌برند (Manuela, 2004:42) و تحول در آن بر پیش‌فرض‌های امنیتی، شاخص‌های سنجش امنیت و همچنین چگونگی بروز و ظهور آن تأکید دارد.

در این پژوهش دغدغه اصلی محققین، تبیین مدلی متناسب برای توسعه سطح نفوذ و دوام در محیط امنیتی منطبق بر سه محور اصلی و مرکز ثقل آن مشتمل بر تمرکز منافع ملی، تأمین اقتدار منطقه‌ای و توسعه قدرت و عملکرد هژمونیک (تحمیل نیت، تحمیل اراده و تأمین مقبولیت) با رویکرد ایجاد فضایی مناسب برای تغییر منافع ملی (حفاظت، استقلال و تداوم حاکمیت ملی) و همچنین پیاده‌سازی اراده سیاسی کارگزاران و کنش اجتماعی و امنیتی در خارج از مرزها می‌باشد. با امعان نظر به اینکه شناخت و تحلیل محیط امنیتی از نیازها و کار ویژه‌های مهم برای صاحب‌نظران در عرصه مطالعات امنیتی است، از این‌رو هدف از تهیه و تدوین این مقاله پاسخ‌گویی به این نیاز در راستای مدل‌سازی نحوه توسعه نفوذ و دوام در محیط امنیتی به‌عنوان یکی از شاخص‌های مطرح در مطالعات امنیتی است که با اِفراز به سؤالات اساسی ذیل صورت پذیرفته است:

۱- عوامل و مؤلفه‌های مؤثر در توسعه سطح نفوذ و دوام در محیط امنیتی کدام‌اند؟

۲- مدل مناسب جهت توسعه سطح نفوذ و دوام در یک محیط امنیتی چگونه باید باشد؟

در راستای اهمیت تحقیق با رویکرد ایجابی می‌توان گفت که با تبیین مدل مناسب توسعه سطح نفوذ و دوام در یک محیط امنیتی، به ایجاد و افزایش توان داخلی و انسجام درونی به‌عنوان مبنایی قابل‌اتکا در راستای قاعده‌آفرینی در محیط امنیتی؛ ارتقاء توان رصد و تجزیه و تحلیل محیط امنیتی به‌منظور کشف نیازهای پاسخ‌داده نشده‌ی آن؛ افزایش توان ارائه قواعد جدید در محیط امنیتی بر

اساس نیازهای یک محیط امنیتی (ارائه‌ی حرفی نو) و جایگزینی قواعد جدید به جای قواعد موجود و همچنین همراهِ سازی بازیگران مؤثر در حوزه هدف و توان مدیریت و به‌روزرسانی ابهامات قواعد در حین توسعه قواعد جدید می‌توان پرداخت که بالطبع از دیدگاه سلبی (ضرورت تحقیق)، نبود این مهم کاهش نقش‌آفرینی در محیط امنیتی، عدم شناخت نیازمندی‌های محیطی و کاهش قدرت مدیریتی آن را پیامد خواهد داشت.

ادبیات و مبانی نظری تحقیق:

محیط امنیتی کالبدی متشکل از اجزا و متغیرهای متکثر و بعضاً ناشناس است که در رویکردی انسان‌مدار امکان‌پی‌جویی منافع انسان‌ها و رفع نیاز آن‌ها را در آن محیط قابل تعقیب سازد. در همین چارچوب محیط امنیتی محل رویش و پیدایش تهدیدات و فرصت‌ها، ابعاد سخت‌افزاری شامل توانمندی‌های فیزیکی مادی و ابعاد نرم‌افزاری شامل ظرفیت سیاسی و زیرمجموعه‌های مربوطه می‌گردد (عصاریان‌نژاد، ۱۳۸۵: ۱۳۲).

محیط امنیتی؛ یک سازوکار جغرافیا پایه است که در یک موقعیت مکانی نشان داده می‌شود در قالبی از خاک، فضا، وضعیت و موقعیت قرار دارد که وضعیت قالب جغرافیایی به همراه جو فرهنگی و روانی است که کشورها می‌توانند برای خود پیرامون موقعیت سرزمینی و فرا سرزمینی حفظ کنند و موقعیت قالب غیرقابل تغییر جغرافیایی مانند مرزهای سرزمینی، آب‌های سرزمینی (سواحل) و ... است و عموماً سعی می‌گردد که وضعیت را به موقعیت تبدیل نمود که موجب حفظ و تثبیت گردد (عصاریان‌نژاد، ۱۳۸۸: ۱۸).

محیط امنیتی، محدوده‌ای جغرافیایی است که فرصت‌ها و تهدیدهای یک کشور در آن تعریف شده و به شدت تحت تأثیر متغیرهای محیط داخلی و بین‌المللی است (امینیان، ۱۳۹۰: ۶). از دیدگاه استارز، محیط فضایی است که در آن بازیگران می‌توانند نیازهای امنیتی خود را تشخیص و با استفاده از قابلیت‌های موجود در محیط دسته‌بندی نموده و امکان پیگیری آن تا رسیدن به هدف را فراهم نمایند. (Gawor, 2008: 126-134) محیط امنیتی هر کشور با توجه به قدرت و گستره نفوذ آن کشور در جهان خارج، متفاوت خواهد بود. بر این مبنا چنانچه قدرت و نفوذ یک کشور اندک باشد، محیط امنیتی آن نیز محدود خواهد بود و بر همین اساس یک قدرت بزرگ جهانی ممکن است در سراسر جهان دارای منافع باشد. (کرمی، ۱۳۸۴: ۳۳) اما آنچه بیش از سایر مؤلفه‌ها در

خصوص محیط امنیتی قابل استناد است جغرافیا محوری و نقش ژئوپلیتیک در آن و تأثیرپذیری مستقیم از ادراکات و نقش جوهری منافع در شکل و هندسه محیط امنیتی است که در این تحقیق هم مورد نظر می‌باشد.

بوزان (۱۹۹۱) در تعریفی پیرامون مجموعه امنیتی منطقه‌ای که قرابت نزدیکی با محیط امنیتی دارد بیان داشته: دسته‌ای از کشورها با شبکه‌ای از روابط امنیتی متمایز و مهم با داشتن بالاترین سطح وابستگی متقابل امنیتی که وابستگی نگرانی‌های امنیتی آنان به حدی است که تصور امنیت ملی آن‌ها به صورت متمایز از یکدیگر ممکن نباشد (Ned Lebow, 1985:50).

پاتریک ام مورگان^۱ ویژگی‌های مجموعه‌های امنیتی (معیارهایی جهت شناخت محیط امنیتی) را در ۱ - خودآگاهی یک کشور از وجود محیط امنیتی و ادراکات و برداشت‌های دیگران از وجود چنین محیط؛ ۲ - تأثیرپذیری امنیتی بیش از یک کشور از آن؛ ۳ - تعامل بالا به پایینی محیط امنیتی از سطح بین‌المللی؛ ۴ - وابستگی متقابل امنیتی بازیگران با یکدیگر؛ ۵ - درجه بالای تنیدگی منافع بین بازیگران می‌داند (عصاریان نژاد، ۱۳۸۹: ۱۵۷).

جکسون (۱۹۹۳) معتقد است که؛ عده‌ای محیط امنیتی را به صورت منحصر به فرد و مجزا از محیط‌های دیگر در نظر می‌گیرند که شباهتی بین آن‌ها نیست، برخی دیگر محیط امنیتی کشورهای هم-جوار را یکی دانسته که در آن رفتارهای مشخص و معینی صورت می‌گیرد و عده‌ای هم حد واسط این دو رهیافت هستند که معتقد به رویکرد تطبیقی بوده و محیط امنیتی را نه بر اساس متغیرها بلکه بر اساس ارزش و اهمیت آن‌ها دسته‌بندی می‌نمایند.

هر کشور در محیط امنیتی مربوط به خود گفتمان حاکم و غالبی را متجلی و نمایان می‌سازد به طوری که گفتمان‌های متعددی را تحت تأثیر خود قرار می‌دهد به عبارتی یکی از مشخصه‌های محیط امنیتی وجود یک گفتمان اصلی و محوری در آن است که فضای محیط امنیتی متأثر از آن خواهد بود (همان، ۳۹).

به عنوان نمونه برای کشوری مثل ایران (نفی سلطه) گفتمان غالبی است که سطح و گستره محیط امنیتی را نشان می‌دهد گرچه ممکن است لایه‌های آخرین محیط امنیتی که از هسته مرکزی فاصله زیادی می‌گیرند در مقابل محک گفتمانی کم‌رنگ‌تر از لایه‌های درونی به نظر برسند ولیکن هر جا که اقدامی برای مبارزه با استکبار صورت گیرد منافع جمهوری اسلامی نیز در آن متبلور خواهد بود

^۱ - Patrick M. Morgan

اگرچه آن نقطه، حوزه دریای کارائیب باشد یا کشورهای آفریقایی. بطوریکه حضرت امام خمینی (ره) می‌فرمایند: «دفاع از اسلام و حزب... (در هر نقطه‌ای از جهان) جزء اصل خدشه‌ناپذیر سیاست جمهوری اسلامی است»، اما برای کشوری مثل آمریکا گفتمان حاکم و محوری در محیط امنیتی، کسب یا حفظ منافع و سلطه است که اصل و اساس بازیگری این کشور در اقصی نقاط دنیاست، اگرچه لعاب دمکراسی و آزادی و لیبرالیسم نقش خوش‌خط‌و‌خالی را بر پوشش گفتمان اصلی این کشور کشیده باشد؛ اما نکته قابل توجه این است که محیط امنیتی دارای جوهره‌ای چالشی بوده و گستره و عمق آن در معرض تغییر است و کشورها سعی می‌نمایند گفتمان خود را در آن محیط به دیگران دیکته نمایند و به تعبیری تقابل و رقابت‌های موجود در محیط‌های امنیتی در واقع بدین جهت است که گفتمان غالب اصلی کشور دیگری را تغییر داده تا سطح و عمق محیط امنیتی آن کشور نیز محدود گردد (همان، ۴۰).

محیط امنیتی قابل شکل‌بندی هندسی در واقعیت و فضای واقعی نیست ولیکن به نظر می‌رسد که در فضای مجازی که متأثر از اذهان و ادراک انسانی است بتوان الگویی برای مهندسی و شکل‌بندی آن ارائه نمود (Jepperson, 1996: 37).

هر کشوری در تعامل با محیطی قرار دارد که در آن عمل می‌کند، از ویژگی‌ها و تحولات آن محیط تأثیر می‌پذیرد و بر آن تأثیر می‌گذارد. این محیط جنبه‌ها و جلوه‌های گوناگون مرتبط با یکدیگر دارد که یکی از این ابعاد، جلوه‌ی راهبردی و امنیتی است. محیط امنیتی هر کشور محدوده‌ای جغرافیامحور است که فرصت‌ها و تهدیدهای آن در خودش تعریف می‌شود و به شدت تحت تأثیر متغیرهای محیط داخلی و بین‌المللی است. جغرافی، تاریخ، فرهنگ، انباشت قدرت ملی، کیفیت و کمیت مردم، نوع رهبری و سایر عوامل قدرت در تعیین مرزها و چگونگی محیط امنیتی تأثیر مستقیم دارند. (زروندی، ۱۳۹۱: ۳۵)

کارکردهای اساسی محیط امنیتی (مشمول بر: بسترسازی متناسب برای حضور نیات و اراده امنیتی، قابلیت ایجاد فضای تبعیت و تمکین اجتماعی یا سیاسی در ادامه نقشه راه تأمین منافع، فراهم‌سازی شرایط ماندگاری همراه با سطح دسترسی فراوان به مزیت‌های محیطی در حوزه‌ی هدف، امکان ایجاد ائتلاف و زنجیره‌های دفاعی در برابر محیط امنیتی حریف و قابلیت ایجاد یک مجموعه مشترک با منافع منطبق برهم در راستای تبلور اتحادی مستحکم) و شاخص‌هایی همچون توان و نفوذ بازیگران و نحوه تأثیرگذاری بر آن‌ها، تنوع نقوش و قالب بازیگران، هم‌پیوندی و آسیب-

پذیری بازیگری، سطح، مشروعیت و مقبولیت بازیگران، محیط‌های امنیتی متنوعی را به شرح زیر پدیدار می‌کند: ثبات، صلح و همکاری؛ جنگ، بحران و نابسامانی؛ شکل‌گیری پیمان‌ها و بلوک-بندی‌ها؛ ظهور نظام‌های وابسته و دولت پایه (عصاریان‌نژاد، ۱۳۸۹: ۲۵)

بنابراین بر مبنای شناخت ساختارها و کارگزاران، موقعیت‌ها و وضعیت‌ها، منافع و مصالح حیاتی، دستاورد و نتایج ممکن، چالش‌ها و رقابت‌ها و سنجش راهبردی توانمندی‌ها، ظرفیت‌ها، قابلیت‌های تأثیرگذاری و برتری‌ساز می‌توان پنج اصل غیرقابل‌انکار را برای هر مدل‌سازی در محیط امنیتی به‌عنوان قاعده بازی در نظر گرفت که می‌تواند به‌صورت ماتریسی بر مبنای تهدید پذیری، مزیت آفرینی، فرصت‌سازی، آسیب‌پذیری و هم‌افزایی و همبستگی تشکیل گردد؛ که ماحصل آن یکی از پنج شرایط زیر خواهد بود: (همان، ۲۶)

حرکت به سمت برد - برد با استفاده از جمع مزیت‌ها و نقاط هم‌افزا بین دو رقیب؛ حرکت به سمت طرد حریف با استفاده از جمع مزیت‌ها و نقاط ضعف بین دو حریف؛ حرکت به سمت باخت - باخت با استفاده از تعارض و نفی حاکمیت در محیط امنیتی؛ رویکرد شگفتی‌آفرین (جهش راهبردی) در گذار از منافع امنیت ملی به مصالح امنیتی؛ رویکرد شیفت پارادایم (انتقال راهبردی) از منافع به منافع دیگری.

۱-۴- محیط امنیتی لایه به لایه

بی‌شک هر کشوری در هر نقطه از زمین دارای محیط امنیتی خاص خود بوده و این محیط بسته به شرایط ژئوپلیتیکی، منافع، منابع انسانی و طبیعی دارای ابعاد و گستره متفاوتی است ولیکن به نظر می‌رسد باوجود این تنوع محیطی، طراحی مدل و الگوهای خاص برای مهندسی محیط امنیتی امکان‌پذیر باشد (عصاریان‌نژاد، ۱۳۸۹: ۱۵۷)

جدول (۱): لایه‌بندی محیط امنیتی مبتنی بر مدل OSI ^۱ (محقق ساخته) ^۲	
کارکردی	لایه کارکردی نیز در محیط امنیتی این امکان را فراهم می‌آورد که کشورها در مهندسی محیط امنیتی خود ضرورتاً می‌بایستی قوانین جهانی و مقررات بین‌المللی را و یا به عبارتی کارکرد سازمان‌های بین‌المللی و منطقه‌ای از قبیل سازمان ملل، شورای امنیت و یا در سطح منطقه، پیمان‌های اقتصادی - امنیتی منطقه‌ای را مدنظر قرار داده و محیط امنیتی خود را منطبق با کارکرد این نهادها مهندسی نمایند.
پالیسی	لایه پالیسی در محیط امنیتی به دنبال بررسی و ایجاد و درک اشتراک منافع در محیط بوده و با توجه به وجود تضادها، رقابت‌ها و اشتراک‌ها در سطح ملی، منطقه‌ای و بین‌المللی برای هر کشور، ضمن تفکیک و تعیین آن‌ها اشتراک منافع را محور بازیگری در محیط قرار می‌دهد.
هماهنگی	منافع کشورها ایجاب می‌نماید که در محیط امنیتی خود، کارکرد بازیگرها و عناصر تأثیرگذار را مدیریت نمایند یعنی اینکه محیط امنیتی یک کشور نحوه تعامل در روابط و شیوه بازیگری و ایفای نقش را به آن کشور دیکته می‌نماید که از آن به لایه هماهنگی (وحدت رویه) نام می‌برند.
آنالیز	در مدل تطبیقی محیط امنیتی لایه آنالیز تجزیه و تحلیل کلیه مؤلفه‌های مؤثر در محیط امنیتی و نقش‌یابی و وزن‌سنجی این مؤلفه‌ها را به نحوی انجام می‌دهد که ضمن اطمینان از محاسبه تمامی ظرفیت‌های موجود کشور برای تحقق منافع ملی، گستره نفوذ و تأثیر گفتمان اصلی و کارکرد عامل محوری نیز موردسنجش و ارزیابی قرار گیرد.
راهبرد	با توجه به مسئولیت لایه آنالیز که فضای محیط امنیتی را کالبدشکافی نموده و مقدمات ارائه راهبردهای مدیریت آن را فراهم می‌نماید، لایه راهبرد اقدامات صورت گرفته را به شکل عملیاتی و قابل پی‌جویی طراحی نموده و راهبردهای لازم را برای اتخاذ نوع سیاست‌ها، رهنامه‌ها و تاکتیک‌های مؤثر در محیط ارائه و انتخاب راهبرد برتر از میان راهبردهای موجود فراهم می‌کند.
کنترل و بازخورد	محیط امنیتی فضایی پویا و زنده است که ارزیابی برای اطمینان از درستی عملکردها برای تحقق منافع یک امر حیاتی و ضروری است اما موضوع مهم این است که لایه کنترل و بازخورد بایستی به نحوی مهندسی و شکل‌بندی گردد که در تمامی لایه‌های محیط امنیتی متجلی باشد. درک صحیح و واقعی از محیط امنیتی و معرفی عامل محوری و گفتمان حاکم در آن، مبتنی بر کارکرد این لایه است.

۲-۴- عوامل مؤثر در محیط امنیتی

بوزان (۱۹۹۱) سطح وابستگی متقابل امنیتی بین کشورها را در جغرافیائی خاص، از عوامل مؤثر در تعیین گستره و ابعاد محیط امنیتی می‌داند به نحوی که نگرانی‌های مشترک امنیتی آن‌ها متأثر از امنیت

^۱ - open system Interconnection

^۲ - برای مطالعه بیشتر رجوع کنید به: عساریان نژاد، حسین؛ ناد، حمیدرضا، (۱۳۸۹): «درآمدی بر شناخت و تحلیل محیط امنیتی»، تهران، فصلنامه مطالعات استراتژیک سال دهم - شماره ۴۰.

ملی باشد. مؤلفه‌های متفاوتی است تا برای کشوری نگرانی و یا وابستگی متقابل ایجاد نماید، که یکی از آن‌ها منافع است که به گونه‌های مختلفی وارد جغرافیای محیط امنیتی می‌شود، کارکرد منافع در این حوزه به صورت‌های منافع مشترک، منافع متضاد و یا منافع تسهیل‌کننده است که سه گونه محیط امنیتی را شکل داده و یا به تعبیر بهتر، پایه‌های شکل‌گیری آن را پی‌ریزی می‌نماید (Ned Lebow, 1985:50).

جدول (۲): انواع محیط امنیتی (محقق ساخته) ^۱	
منافع مشترک	اگر دو یا چند کشور دارای منافع مشترکی در یک موضوع باشند این منافع عامل هم‌گرایی آن‌ها گردیده و یکدیگر را در محیط امنیتی هم قرار می‌دهد.
منافع متضاد	اگر نفع یک کشور در ضرر مستقیم و یا غیرمستقیم کشور دیگری باشد آن کشورها نیز در محیط امنیتی یکدیگر می‌باشند.
منافع تسهیل‌کننده	منافع این‌گونه کشورها در ارتباط غیرمستقیم با یکدیگر می‌باشند یعنی اینکه حمایت کشور A از B به این دلیل نیست که منافع مشترکی باهم دارند و یا منازعه آن‌ها به جهت نفع یکی برابر با ضرر دیگری نیست، بلکه کشور B توان تأمین منافع یکی از کشورهای A و C در مقابل ضرررسانی به دیگری را دارا است.

از منظر دیگر تمرکز بر روی اشتراکات موجود در محیط امنیتی به‌عنوان بخش دیگری از جغرافیای محیط امنیتی قابل بررسی و مطالعه است به نحویکه عوامل اشتراک‌زای قابلیت‌بازیگری را در محیط امنیتی در پی خواهد داشت که مهم‌ترین آن اشتراکات فرهنگی مانند اشتراک زبانی - مذهبی - نژادی و... است که قوی‌ترین عامل به‌خصوص در کشورهای جهان سوم عامل مذهبی و در کشورهای غربی عامل نژادی و سپس مذهبی است (عصاریان نژاد و همکاران، ۱۳۸۹:۱۶۶).

عوامل متعددی ترسیم‌کننده محیط امنیتی یک کشور است اما درک عامل محوری باعث درک ابعاد، حدود و ثغور محیط امنیتی و همچنین امکان تفسیر آن و چگونگی بازیگری در این محیط می‌شود. - به عبارتی برای اینکه کشورها قابلیت‌ها و تهدیدات و آسیب‌های خود را در محیط امنیتی مدیریت نمایند نیازمندند تا تعریف مشخصی از عامل محوری داشته باشند. عامل محوری یک امر ثابتی نبوده و ممکن است بر اساس شرایط زمانی متغیر باشد (از موقعیت جغرافیای گرفته تا دسترسی به

۱- برای مطالعه بیشتر رجوع کنید به: عصاریان نژاد، حسین؛ نادی، حمیدرضا، (۱۳۸۹): «درآمدی بر شناخت و تحلیل محیط امنیتی»، تهران، فصلنامه مطالعات استراتژیک سال دهم - شماره ۴۰.

انرژی و منابع و یا عوامل فرهنگی و زبانی). عامل محوری همچنین مشخص‌کننده تهدیدات (نوع تهدید، سمت‌وسوی تهدید، جنس تهدید و ابزار تهدید) و شاخص مهمی برای درک فرصت‌ها بوده و می‌تواند ظرفیت بازیگری و اثرگذاری آن را در محیط تعیین نماید؛ که برخی از موضوعات مهم آن شامل نیازهای اساسی در محیط امنیتی با رویکرد میزان نفوذ و کنترل، مسئولیت‌پذیری کشورهای فعال در محیط امنیتی، سطح فرورفتگی و یا تقابل منافع بازیگران حاضر در صحنه و همچنین موضوع منافع در سه سطح؛ ملی، منطقه‌ای و بین‌المللی (مشمول بر تأمین برتری در فضای رقابتی، تحمیل خسارت در صورت عدم تحقق، همسو یا در تقابل با رقبای و حریفان) و تعیین راهبرد دفاعی در محیط امنیتی است که این حوزه متأثر از کاربردهای «دفاع در عمق»^۱ و «دفاع لایه‌ای»^۲ است. (همان، ۱۶۹)

۳-۴- توسعه در محیط امنیتی

بر اساس نگرش واقع‌گرای سیاست بین‌الملل، هر دولت دارای دو محیط امنیتی داخلی و خارجی است که تفاوتی اساسی میان این دو وجود دارد. برخلاف محیط داخلی که دارای ساختاری سلسله‌مراتبی، برخوردار از تقسیم منطقی وظایف و کارکردها و توزیع نسبتاً عادلانه و مقبول قدرت است، در محیط بین‌الملل این‌گونه نبوده و ساختار آن بر اساس چینش افقی واحدها (غیر سلسله‌مراتبی)، تشابه وظایف و کارکرد آن‌ها و توزیع نامناسب قدرت میان دولت‌ها است. بر این اساس، نوعی هرج و مرج و عدم اطمینان وجود دارد که در آن اولویت اصلی همه‌ی دولت‌ها، حفظ بقا در آن وضعیت است و به خاطر عدم تعادل قدرت میان آن‌ها، قطب‌بندی قدرت ایجاد می‌شود. (کرمی، ۱۳۸۱: ۹۵)

1 - DEPENSE IN DEPTH

2 - LAYERED DEPESE

جدول (۳): شاخص‌ها و مؤلفه‌های محیط امنیتی (عصاریان‌نژاد، ۱۳۹۰: ۱۵)

محیط امنیتی: سازوکاری جغرافیای پایه که در قالبی از خاک، فضا، وضعیت و موقعیت مکانی باقابلیت تشخیص نیازهای امنیتی است و به‌شدت تحت تأثیر متغیرهای محیط داخلی و بین‌المللی است و رابطه تنگاتنگی با قدرت و گستره نفوذ کشور هدف در جهان خارج دارد.			
مؤلفه‌های مؤثر	ویژگی‌ها	شاخص‌ها	کارکردها
جغرافیا محوری	خودآگاهی خودی و ادراکات دیگران از آن	توان و نفوذ بازیگران	بسترسازی مناسب جهت حضور نیات امنیتی
نقش ژئوپلیتیک	تأثیرپذیری امنیتی بیش از یک کشور از آن	تنوع نقوش و قالب بازیگران	قابلیت ایجاد فضای تبعیت و تمکین
تأثیرپذیری مستقیم از ادراکات	تعامل بالابه‌پایینی (از سطح بین‌المللی)	هم پیوندی و آسیب‌پذیری بازیگری	فراهم‌سازی شرایط ماندگاری
نقش منافع در شکل و هندسه محیط	وابستگی متقابل امنیتی بازیگران با یکدیگر	سطح، مشروعیت و مقبولیت بازیگران	امکان ایجاد ائتلاف و زنجیره‌های دفاعی
دارای فرصت و تهدید در خود	درجه بالای تنیدگی منافع بین بازیگران	عامل محوری و گفتمان غالب	قابلیت ایجاد مجموعه مشترک با منافع منطبق
به‌شدت متأثر از متغیرهای محیط داخلی و بین‌المللی: جغرافی، تاریخ، فرهنگ، انباشت قدرت ملی، کیفیت و کمیت مردم، نوع رهبری و سایر عوامل قدرت و...			

۱-۳-۴- ائتلاف‌های منطقه‌ای در محیط امنیتی

این ساختار چیزی نیست جز این‌که هر دولت در درجه‌ی نخست به قدرت خود تکیه کند و بعد برای تضمین بقای خود در قبال دول قدرتمندتر، به اتحاد و ائتلاف روی آورد. از این‌رو، همه دولت‌ها به‌طور طبیعی نگاهشان به محیط امنیتی بین‌المللی بدبینانه و نامطمئن است؛ چراکه به خاطر تغییر وضعیت قدرت دولت‌ها در داخل و خارج، موازنه‌ای که از اتحادهای نظامی ایجاد می‌شود، پایدار نخواهد ماند و هرآن ممکن است بر اثر به هم خوردن موازنه‌ی قدرت، امنیت آن‌ها در معرض آسیب جدی قرار گیرد. (همان، ۹۶)

۲-۳-۴- قدرت‌طلبی قدرت‌ها در محیط امنیتی

باوجود تلاش‌هایی که برای کاهش وضعیت هرج‌ومرج گونه‌ی نظام بین‌المللی در قالب اندیشه‌ها، ایده‌ها و توافقات میان دول صورت گرفته و نتیجه آن در جامعه‌ی ملل، سازمان ملل متحد و چارچوب نظام امنیت جمعی جلوه‌گر شده است، اما هنوز هم مؤلفه‌های قدرت محور از نقش

نافذتری در مقایسه با دیگر سازوکارهای بین‌المللی برخوردار هستند و داور نهایی کمابیش قدرت باقی‌مانده است. هرچند که فاصله‌ی زیادی از وضعیت کاملاً هرج‌ومرج گونه‌قرون گذشته ایجاد شده، اما تا تشکیل واقعی یک «جامعه‌ی بین‌المللی» که شباهتی درخور «جامعه‌ی داخلی» داشته باشد، راه درازی در پیش است. تنها در سطح برخی مناطق همچون اروپا و یا جنوب شرقی آسیاست که به تدریج امیدها بر بیم‌ها غلبه می‌کنند. (همان، ۹۶)

۳-۳-۴- قدرت محوری دولت‌ها در محیط امنیتی

یکی از عوامل که بر نوع نگاه دولت‌ها به محیط بین‌المللی تأثیری زیادی دارد، گفتمان حاکم بر هر دولت است و البته همواره گفتمان‌های مختلف ممکن است، وجود داشته باشد، اما معمولاً یکی از آن‌ها به‌عنوان گفتمان غالب، سیاست‌های امنیتی می‌شود. گفتمان‌ها خود محصول تعاملات داخلی و خارجی در گذر تاریخ هستند و بر اساس پیشینه‌ی تاریخی امنیت ممکن است دارای نگاهی شدیداً قدرت محور و واقع‌گرایانه یا اشکال تعدیل‌یافته تری باشند؛ اما معمولاً بیشتر دولت‌ها در میانه‌های این طیف قرار می‌گیرند؛ چراکه وجود برخی نهادهای بین‌المللی، تثبیت مرزهای بین‌المللی در بردارنده‌ی ساختاری است که بر اساس آن هم قطب‌بندی قدرت‌ها صورت می‌گیرد، هم اتحادها شکل می‌گیرند و هم تهدیدات بروز می‌کنند. البته این وضعیت برای دولت‌های مختلف ممکن است در قالب لایه‌های متفاوتی درک شود که این موضوع به گستره‌ی منافع ملی آن کشور (محدود یا گسترده) و گفتمان‌های حاکم بر امنیت ملی و سیاست خارجی آن برمی‌گردد. (همان، ۹۶)

۴-۳-۴- موازنه‌ی قدرت در محیط امنیتی

محیط امنیتی تعامل عوامل متعددی است که در مجموع، ساختار و موازنه‌ی قدرت را شکل می‌دهد. این محیط هم عوامل قدرت و ضعف، تهدید و فرصت یک کشور را تعیین می‌کند و هم از آن کشور به‌شدت تأثیر می‌پذیرد. در نظام بین‌المللی کنونی، محیط امنیتی کل نظام و محیط امنیتی هر کشور ویژگی‌هایی دارد که برای شناخت محیط امنیتی باید این ویژگی‌ها را شناخت. می‌توان موارد مهم دیگری را نیز نام برد که در محیط امنیتی هر کشور مؤثر هستند. از مهم‌ترین آن‌ها می‌توان به این عوامل اشاره کرد: «معطوف به آینده بودن تأثیر متقابل و مداوم محیط داخلی و خارجی»؛ بنابراین، در توسعه محیط امنیتی بدون استفاده از شیوه‌های نظامی توجه به این ویژگی‌های محیط امنیتی ضروری است (زرزندی، ۱۳۹۱: ۳۶).

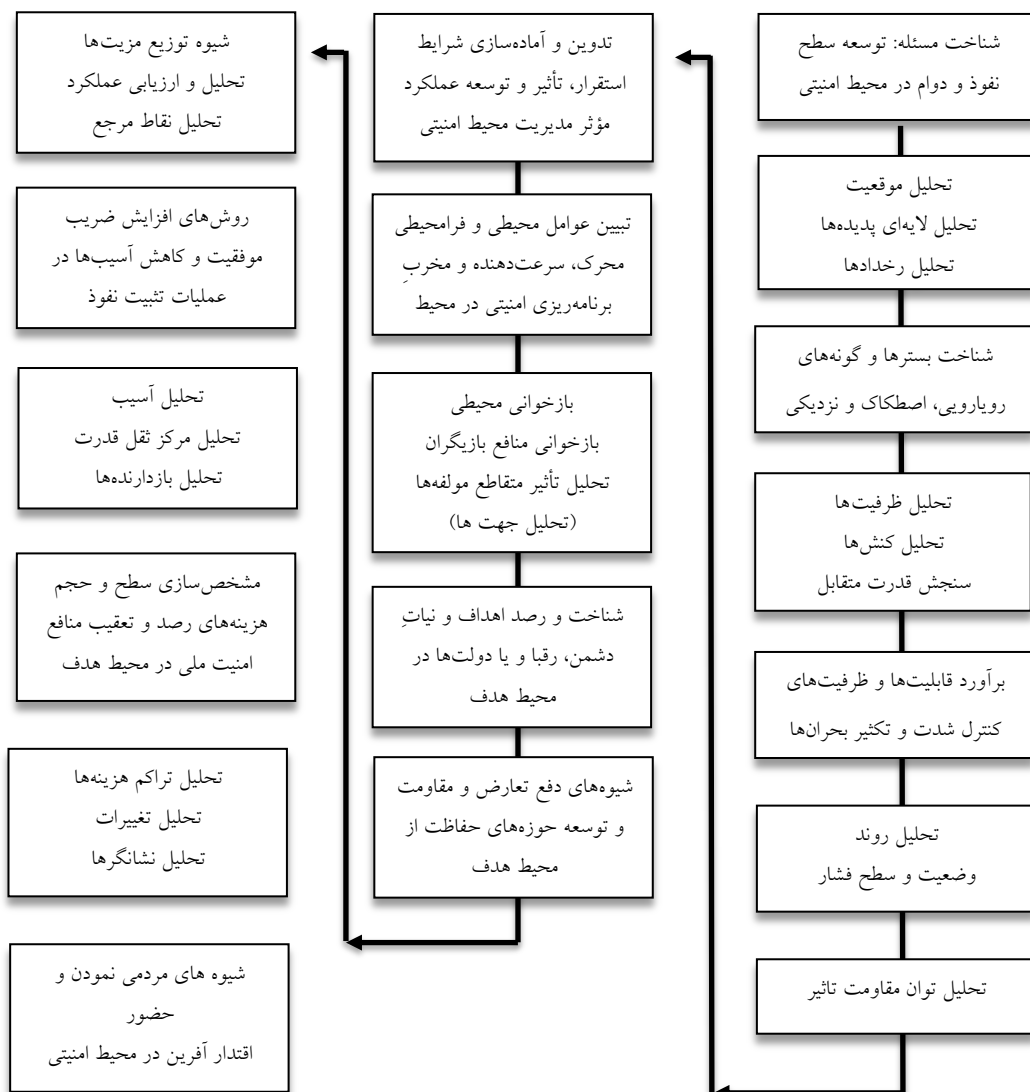
جدول (۴): تحلیل راهبردی محیط امنیتی (عصاریان‌نژاد، ۱۳۹۰: ۱۲)

تهدیدات و فرصت‌ها	بازیگران محیط امنیتی	کنش‌های محیطی	محورهای تصادم و تزاخم محیطی	پیش‌برنده‌های محیطی
نقاط اصطکاک، منازعه و رویارویی	بازیگران متعارض (غلبه تهدیدات)	جذب هواداران و لایه‌های اجتماعی	راه‌اندازی هسته‌های خرابکاری و نظامی در محیط امنیتی	قابلیت‌های دفع شدید و به‌موقع کارکردهای متعارض
ظرفیت‌های حضور فیزیکی (سخت و نرم)	بازیگران مشترک‌المنافع	ایجاد هسته‌های توسعه نفوذ و عملیات	ایجاد ناآرامی‌ها و ناامنی‌ها در محیط معارض و با حریف	قابلیت مردمی‌سازی و مشروع نمودن واکنش‌های تقابلی
قابلیت توسعه و همکاری و ایجاد هسته‌های توسعه و نفوذ	نهادهای غیردولتی	گسترش سطح و گونه‌های همکاری رسمی	درگیری در جنگ‌های پنهان‌کارانه و دیپلماتیک	امکان فعال‌سازی کارکردهای کاهنده فشار و شدت بحران
ساختار حکومتی، چگونگی توزیع و تمرکز قدرت، فرم‌اسیون‌های اجتماعی، فعالیت‌های سیاسی، ایدئولوژی و ارزش‌ها، مشارکت مردمی در محیط داخلی	بازیگران مخالف (ترجیح تهدیدات)	ایجاد نهادهای اقتصادی و جناح‌های فشار روانی نفوذ	پُرور جنگ و درگیری‌های محدود و یا منطقه‌ای	امکان ایجاد اجماع منطقه‌ای و جهانی در برابر تهدیدات و فشارها
مشارکت مردمی در محیط داخلی	بازیگران انطباق‌پذیر و هوادار (غلبه فرصت‌ها)	توسعه توانمندی‌های تسلیحاتی بازدارنده نظامی	زمینه‌سازی حضور قدرت فرماندهی‌های و یا ارتقاء الگو تسلیحاتی	قابلیت‌های مقاومت و توسعه پایداری در برابر فشارها
ساختار قدرت، نظم و یا بی‌نظمی جهانی، فن‌آوری، مسابقه‌ی	بازیگران همسو (ترجیح فرصت‌ها)	تمایلات منظومه‌ای و ایجاد حیطه‌های دافعه و جاذبه	حضور در همکاری‌های دفاعی - امنیتی	قابلیت توسعه و انتقال بحران به حوزه حریف و یا حوزه‌های دیگر
ارزیابی و رصد جریان‌ها	گزینش مطلوبیت‌ها و نفوذ در محیط	متعادل‌سازی امور و تغییر اهداف	مثبت‌سازی فرآیندها و تحقق اهداف	تثبیت و تعمیق موفقیت‌ها
روندشناسی تحولات	توجه به عنصر پیش‌دستی و کارکردهای مهاجم	امکان توقف کارکردهای منعی و غیرمرتبه	ارزیابی مداوم قابلیت‌های مدیریت حضور و نفوذ بر حوزه هدف	تطبیق سطوح موفقیت‌ها با اهداف از پیش تعیین‌شده
بررسی شرایط و امکانات وقوع تلاطم‌های سیاسی و امنیتی غیرمرتبه	توجه به محورها و حوزه‌های نامتقارن‌ساز	امکان تغییر و آرام‌سازی تاکتیک‌ها و کارکردهای خاص	سنجش ضریب موفقیت در محیط بر اساس حفظ کنش فعال و جامع	رصد و ارزیابی نقش و جایگاه حریف در کسب موفقیت
امکان شکل‌گیری اتحادی موقت و مهاجم	برهم‌زنی قابلیت مدیریت توازن و تعادل حریف	قابلیت تعدیل رفتاری و متعادل‌سازی اهداف بالقوه و ذخیره‌سازی انرژی‌های مهاجم در حفظ کنش به‌موقع	حفظ عوامل و سطوح پابرجائی اهداف و بسترهای حضور	مقبول و مشروع‌سازی عملکرد در محیط امنیتی
ظهور بازیگر و یا کنش‌های غیرمرسوم و پایان دهنده	تضمین قابلیت‌ها و توانمندی‌های استقرار و نفوذ		ترسیم و تنظیم کارکردهای مکمل و حمایتگر بومی	خلق و راه‌اندازی نهادهای برخاسته از هدف حضور در محیط امنیتی

تطبیق سطح تعمیق موفقیت‌ها از طریق بسترسازی و قابلیت- های مدیریت و تداوم بخشی	بسط رسانه‌ای و گسترش تبلیغات مثبت در محیط	امکان جابجایی و قابلیت واگذاری مواضع حضور به بازیگران متحد	برنامه‌ریزی حضور و نفوذ پردوام و کم‌هزینه	رصد بسترهای پیش‌دستی و برگشت دهی تبعات بحران
	رصد و مدیریت ضد فرآیندها و پیامدهای منفی ساز نفوذ	پنهان و یا خاموش‌سازی رفتارهای رادیکال و مهاجم	مدیریت و کنترل مداوم هزینه‌های حضور، نفوذ و گسترش	

بنابراین روند فرآیندمحور توسعه‌ی سطح نفوذ و دوام در یک محیط امنیتی را می‌توان منطبق بر

الگوی ذیل دانست:



۴-۴- مبانی نظری نفوذ در نظام بین الملل

هالستی راه‌های نفوذ را استفاده از ترغیب، پیشنهاد پاداش، اعطای پاداش، تهدید به تنبیه، اعمال تنبیه عاری از خشونت و اعمال زور دانسته و متغیرهای مؤثر بر اعمال نفوذ را به شرح زیر تعریف می‌کند:

۱- تناسب منبع با سطح نفوذ مورد نظر؛

۲- میزان نیاز دو کشور به یکدیگر در ارتباط بانفوذ گذاری؛

۳- سطح تجربه فنی (دانش)؛

۴- کیفیت تأثیرپذیری (هالستی، ۱۳۷۳: ۳۹).

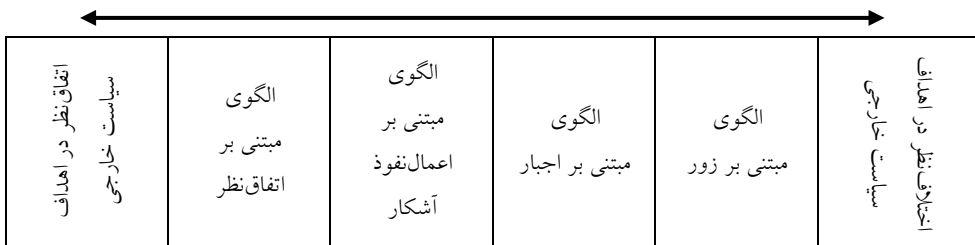
و معتقد است که الگوهای زیر در زمینه‌ی نفوذ در محیط بین الملل مطرح است:

۱- الگوی مبتنی بر اتفاق نظر: میان دولت‌هایی که در زمینه‌ی هدف‌های سیاست خارجی اختلاف اندکی دارند.

۲- الگوی مبتنی بر اعمال نفوذ آشکار: در مورد هدف‌های سیاست خارجی تا حدی اختلاف نظر و عدم توافق وجود داشته باشد.

۳- الگوی مبتنی بر اجبار: وجود اختلاف نظر اساسی بر سر هدف‌های سیاست خارجی. درگیری دو دولت زیاد و درجه تأثیرپذیری متقابل اندک است.

۴- الگوی مبتنی بر زور: در این حال بر سر اهداف سیاست خارجی تقریباً توافقی وجود ندارد و نفوذ از طریق اعمال تنبیه خشونت‌آمیز صورت می‌پذیرد (همان).



گفتمان قدرت حاکم بر هر محیط بیان‌کننده حدود محیط امنیتی آن است. به نحوی که به عنوان مثال گفتمان ایدئولوژیک و استکبارستیزی جمهوری اسلامی، محیط امنیتی آن را تا هر جا که اقدامی برای مبارزه با استکبار انجام می‌پذیرد گسترده می‌سازد و بر همین اساس، آمریکا نیز بر اساس گفتمان سلطه، محیط امنیتی خود را تعریف می‌کند (عصاریان نژاد و همکاران، ۱۳۸۹: ۱۶۴).

در تعیین قلمروی محیط امنیتی دو رویکرد وجود دارد. یکی سرزمین پایه بودن امنیت که سه

♦ مدل مناسب توسعه سطح نفوذ و دوام در محیط امنیتی ♦ ۴۵

رهیافت بین‌الملل گرا، منطقه گرا و داخلی را در تحلیل محیط امنیتی به وجود آورده است و می‌توان آن را محیط امنیتی سرزمین گرا نامید و دیگری رویکرد امنیت جهانی که محیط امنیتی را نه بر اساس سرزمین بلکه بر اساس موضوعات اقتصادی، سیاسی و فرهنگی و در سطح جهانی مطرح می‌کند که آن را محیط امنیتی جهان گرا می‌نامند. بر این اساس می‌توان این‌گونه عنوان نمود که الگوی امنیتی غالب در اهداف و یا مراودات بازیگران، تعیین‌کننده سطح، ماهیت و معیارهای اصلی محیط‌شناسی امنیتی آن‌هاست (عصاریان‌نژاد، ۱۳۹۴: ۶).

جدول (۶): ارتباط الگوی امنیتی با سطح، ماهیت و معیارهای محیط‌شناسی امنیتی (محقق ساخته براساس تقریرات درسی درباره زمانی سال‌های ۱۳۸۸ الی ۱۳۹۴)						
ردیف	نام الگو	سطح محیط امنیتی	ماهیت امنیتی محیط	بازیگران امنیت‌ساز	مرجع امنیت	معیارهای اساسی محیط‌شناسی
۱	الگوی جنگ- امنیت	بین‌المللی	ماده‌گرایان بازیگر محور	دولت‌ها	دولت- کشور	جنگ و منازعه
۲	الگوی تهدید- امنیت	بین‌المللی و منطقه‌ای	ماده‌گرایان محیط محور	دولت‌ها	دولت- کشور	تهدیدات و آسیب‌پذیری‌های امنیتی
۳	الگوی جهان‌سومی امنیت	ملی	ترکیبی	دولت‌ها و ترجمان‌های ذی‌نفوذ	رژیم و مردم	قدرت، تهدید و ظرفیت سیاسی کشور
۴	الگوی رضایتمندی- امنیت	جهانی	چشم‌انداز جامعه‌شناختی	جامعه- فرد	مردم- افراد	رضایتمندی- انتظارات مردم
۵	الگوی فرهنگ- امنیت	بین‌المللی	ترکیبی	دولت‌ها و سازمان‌ها	دولت و مردم	هویت ملی و هنجارها

بنابراین می‌توان برای کارآمدی در توسعه سطح نفوذ سه الگوی ذیل را بیان کرد: (اخوان

کاظمی، ۱۳۸۳: ۲۶)

۱- کارآمدی مبتنی بر تحقق اهداف: هر قدر میزان تحقق اهداف موردنظر در محیط امنیتی

بیشتر باشد، کارآمدی بیشتری تحقق پیدا کرده است.

۲- کارآمدی مبتنی بر حرکت نظام‌مند: در این نگاه به کارآمدی، این‌گونه فرض می‌شود که یک فرآیند درست و با ورودی‌های مناسب، خروجی مناسبی خواهد داشت. بر اساس این نگاه کارآمدی نفوذ در محیط امنیتی برداشتن یک طرح نظام‌مند برای نفوذ است و چنانچه طرح مذکور، طراحی درستی داشته باشد و ورودی‌های آن به‌تناسب طراحی مناسب دستگاهی وارد شوند، لاجرم خروجی آن نیز کارآمد خواهد بود.

کارآمدی مبتنی بر عمل به تکلیف: این مدل که برگرفته از آموزه‌های نگاه اسلام سیاسی است، مبتنی بر قطعیت آینده‌نگاری مؤمنانه بوده و یاری آئین خدا را زمینه‌ساز یاری خدا می‌داند (یا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِن تَنْصُرُوا اللَّهَ يَنْصُرْكُمْ وَ يَنْبِتْ أقدامكم (محمد، ۷))^۱ و یاری خدا را زمینه‌ساز پیروزی قطعی (إِن يَنْصُرْكُمْ اللَّهُ فَلَا غَالِبَ لَكُمْ (آل عمران، ۱۶۰))^۲ و توسعه اسلام را حتی اگر باعث اکراه کافران باشد مورد تأکید قرار داده است (هُوَ الَّذِي أَرْسَلَ رَسُولَهُ بِالْهُدَى وَ دِينِ الْحَقِّ لِيُظْهِرَهُ عَلَى الدِّينِ كُلِّهِ وَ لَوْ كَرِهَ الْمُشْرِكُونَ (توبه، ۳۳) (صف، ۹))^۳

روش‌شناسی و جامعه آماری

روش تحقیق در این پژوهش، ترکیبی و ابزار گردآوری داده‌ها؛ فیش‌برداری (تحلیل کیفی مطالعات انجام‌شده)، انجام مصاحبه با تعدادی از نخبگان و خبرگان سیاسی - امنیتی آشنا با موضوع (حدود ۱۰ نفر) و همچنین توزیع پرسشنامه بر اساس شاخص‌ها و مؤلفه‌های استخراج‌شده در تحقیق از مبانی نظری و مصاحبه‌های صورت پذیرفته در بین خبرگان امنیتی - اطلاعاتی آشنا با موضوع و حوزه مورد مطالعه (به تعداد ۳۰ نفر که نمونه‌گیری آن به‌صورت تصادفی طبقاتی ساده انجام‌شده)، بوده است که مشخصات جمعیت شناختی آن به شرح ذیل می‌باشد:

^۱ ای کسانی که ایمان آورده‌اید! اگر (آیین) خدا را یاری کنید، شما را یاری می‌کند و گام‌هایتان را استوار می‌دارد.

^۲ اگر خداوند شما را یاری کند، هیچ‌کس بر شما پیروز نخواهد شد.

^۳ او کسی است که رسولش را با هدایت و آیین حق فرستاد تا آن را بر همه آیین‌ها غالب گرداند، هرچند مشرکان کراهت داشته باشند.

جدول (۸): توزیع فراوانی نظریه‌دهندگان به پژوهش برحسب سابقه‌ی خدمتی و پژوهشی در حوزه مورد مطالعه			جدول (۷): توزیع فراوانی نظریه‌دهندگان به پژوهش برحسب سطح تحصیلات مرتبط با موضوع تحقیق		
پاسخگویان سن خدمتی و پژوهشی	تعداد	درصد	پاسخگویان درجه	تعداد	درصد
۱۵ تا ۱۹ سال	۰	۰	فوق دیپلم	۰	۰
۲۰ تا ۲۴ سال	۱۷	۵۷٪	کارشناس	۰	۰
۲۵ تا ۳۰ سال	۱۰	۳۳٪	کارشناسی ارشد	۷	۲۳/۳٪
بالای ۳۰ سال	۳	۱۰٪	دکترا	۲۳	۷۶/۶٪
جمع کل	۳۰	۱۰۰٪	جمع کل	۳۰	۱۰۰٪

تحلیل جدول:

همان‌گونه که در جدول شماره ۸ نشان داده شده بیشترین نظریه‌دهندگان با سن خدمتی ۲۰ سال به بالا به تعداد ۳۰ نفر (۱۰۰٪) بودند که نشان می‌دهد نظریه‌دهندگان از سابقه کاری مناسب و تجربه کافی نظریه‌پردازی در حوزه مورد مطالعه برخوردارند.

تحلیل جدول:

همان‌گونه که در جدول شماره ۷ نشان داده شده بیشترین نظریه‌دهندگان با سطح تحصیلات دکترا به تعداد ۲۰ نفر (۷۶/۶٪) و کمترین آن‌ها نیز با طیف کارشناسی ارشد به تعداد ۳ نفر (۲۳/۳٪) بودند. توزیع اعداد جدول نشان می‌دهد که نظریه‌دهندگان از سطح تحصیلات بسیار مناسبی جهت پاسخ‌گویی به سؤال‌ها برخوردارند.

این تحقیق از نوع کاربردی- توسعه‌ای است که در مرحله اول با گردآوری داده‌ها و اسناد به روش کتابخانه‌ای و در مرحله دوم انجام مصاحبه‌های عمیق در راستای پاسخ به سؤال‌های تحقیق بر مبنای تبیین عوامل و مؤلفه‌های تأثیرگذار در توسعه سطح نفوذ و دوام در محیط امنیتی در جهت شناسایی عناصر کلیدی اثرگذار در موضوع تحقیق با رویکردی اقتباسی - استنتاجی و ایده‌پردازانه از طریق تطبیق مبانی نظری موجود با ارزش‌های دینی و اخلاقی اسلام ناب محمدی (صلی الله علیه و آله و سلم) و تدابیر و رهنمودهای امام خمینی (رحمه‌الله‌علیه) و مقام معظم رهبری (مدظله‌العالی) پیرامون تفاوت- های اسلام اصیل با اسلام آمریکایی در توسعه سطح نفوذ و دوام در جهان صورت گرفته است.

روایی تحقیق از دو روش؛ روایی صوری که در آن از نظر و دیدگاه صاحب‌نظران پیرامون محتوای سؤالات پرسشنامه و جداول محقق ساخته استفاده شد و روایی سازه‌ای که بر مبنای آن از روش تحلیل عاملی به‌منظور تعیین میزان پوشش و ارزیابی متغیرهای پژوهش انجام و نهایتاً توسط متخصصین پرسشنامه و جداول محقق ساخته تأیید و استانداردسازی گردید.

پایایی تحقیق هم به دو روش؛ دوگانه موازی برای پایایی مصاحبه‌ها (که در آن محقق می‌تواند یک ابزار را در دو زمان یا دو مکان به مورد اجرا گذارد، یعنی اینکه در یک‌زمان و مکان دو گروه نمونه متجانس را انتخاب و ابزار را درباره آن‌ها به کار گیرد یا اینکه ابزار را در دو گروه متجانس ولی متفاوت از حیث زمان و مکان مورد با طرح مجدد سؤال‌ها در زمان‌های مختلف مورد استفاده قرار دهد) و همچنین استفاده از ضریب آلفای کرونباخ برای پایایی پرسشنامه‌ها (۰/۸۷۵) انجام گردید.

جدول (۹): تفاوت اسلام ناب محمدی و اسلام آمریکایی (سایت اطلاع‌رسانی مقام معظم رهبری ^(مدظله‌العالی))

اسلام ناب محمدی	اسلام آمریکایی
اسلام کتاب و سنت - اسلام اهل بیت	اسلام خرافه و بدعت - اسلام ابوجهل و ابولهب - اسلام چشم‌پوش از اصول
اسلام جهاد و شهادت - اسلام انقلابی اسلام مرعوب نشدن در مقابل هیچ قدرتی - اسلام ناتوانی همه قدرت‌ها در شکست دادن او	اسلام قعود و اسارت و ذلت - اسلام امتداد نداشتن در عمل و در توده‌های مردم - پوشاندن لباس اسلام بر نوکران اجانب و دشمنی با ائمت اسلامی متزلزل و مرعوب شدن در مقابل قدرت کفر
اسلام تعبد - اسلام صفا و معنویت - اسلام توکل به خدا - اسلام توحیداسلام حسن ظن به وعده‌ی الهی	اسلام التقاط - اسلام سرمایه‌داری - اسلام سوسیالیستی اعتماد به دشمنان خدا به‌جای اعتماد به وعده‌ی الهی
اسلام تعقل - اسلام اصولگرای معتدل و عقلمانی	اسلام جهالت - اسلام مطلوب واشنگتن، لندن و پاریس اسلام لائیک و غربگرا - اسلام تکفیری و خشن
اسلام دنیا و آخرت - اسلام به ارمغان آوردن همه نعمت‌ها برای ملتها اسلام زندگی و زندگی‌ساز - اعتقاد به تکفل دین نسبت به امور زندگی	اسلام دنیاپرستی یا رهبانیت - برده‌ی دلار آمریکایی اسلام مصرف‌زده و اسیر سرمایه‌داری غرب

اسلام آمریکایی	اسلام ناب محمدی
اسلام تحجر و غفلت - اسلام مراسم و مناسک میان‌تهی	اسلام علم و معرفت - اسلام فقاهتی
اسلام بی‌بندوباری - آلوده شدن به انواع فساد اخلاقی - کنار آمدن با فساد حاکمان	اسلام دیانت - اسلام اخلاق و فضیلت - اسلام پرهیزکاری
اسلام بی‌تفاوتی - به دام افتادن در لیبرال دموکراسی غربی اسلام منهای سیاست - جدا کردن احکام اجتماعی و سیاسی اسلام	اسلام سیاست - اسلام مردم‌سالاری - هراسان‌کننده مستکبرین عالم اسلام استقلال، عزت و هویت - اسلام درک و عمل سیاسی
اسلام تشریفاتی و بی‌خاصیت - نگاه فردی به اسلام	اسلام فرد و جامعه - اسلام قیام و عمل - اسلام فعال در عرصه بین‌الملل
اسلام بازیچه‌ی دست قدرت‌ها - مایه‌ی شادی دشمنان خدا اسلام وابسته به دستگاه‌های استعماری - بی‌تفاوت در مقابل ظلم و زیاده‌خواهی	اسلام نجات‌بخش محرومین - اسلام مدافع مظلوم و ناسازگار با ظالم اعتقاد به آزادی و عدالت‌طلبی - ملاحظه‌ی عدالت و معنویت با هم
اسلام تفرقه‌افکن میان مسلمین - جنگ‌های قبیله‌ای با مسلمانان	اسلام وحدت اسلامی - تکیه‌ی بر اشتراکات شیعه و سنی پرهیز از جریحه‌دار کردن احساسات دیگر مسلمانان

در ادامه برخی از مبانی ارزشی، احادیث، تدابیر و رهنمودها به‌عنوان عوامل مؤثر در توسعه سطح نفوذ و دوام در محیط امنیتی به‌صورت خلاصه و تحلیلی آورده شده است:

جدول (۱۰): احصاء عوامل مؤثر در توسعه سطح نفوذ و دوام در محیط امنیتی بر مبنای برخی از مبانی ارزشی و احادیث (محقق ساخته و مصاحبه با خبرگان)

شاخص	ترجمه، جهت گیری و تمرکز متن	مفاهیم و مبانی
حُسن خلق رفتار پسندیده احترام گذاشتن به غیر	منظور از نفوذ، کلاه گذاری نیست بلکه نفوذ به حق و صحیح در دیگران است. بهترین راه برای نفوذ در دیگران راهی است که در روایت آمده یعنی نیکی کردن به مردم و حل کردن مشکل مردم؛ البته کمک به حل مشکلات و نیکی کردن به مردم تنها کمک مادی نیست، بلکه استفاده از سرمایه‌هایی است که در اختیار داریم و فناپذیر است (درس‌های آیت ... مکارم شیرازی (خبرگزاری فارس)).	قال رسولُ اللّٰهِ صلی الله علیه و آله: «جُبِلَتْ الْقُلُوبُ عَلَى حُبِّ مَنْ أَحْسَنَ إِلَيْهَا، وَ بُغِضَ مَنْ أَسَاءَ إِلَيْهَا». پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله می‌فرماید: «دل‌ها در بند دوستی آن‌کسی است که به آن‌ها نیکی کرده و دشمن آنکه به آن‌ها بدی کرده است».
	شما با پول نمی‌توانید همه مردم را جذب کنید ولی با اخلاق نیکو می‌توانید مردم را جذب کنید (وسائل الشیعه، ج ۸، باب ۱۰۷ من أبواب أحكام العشرة فی السفر والحضر، ح ۸).	إِنَّكُمْ لَنْ تَسْعَوْا النَّاسَ بِأَمْوَالِكُمْ فَسَعَوْهُمْ بِأَخْلَاقِكُمْ؛
نفوذ کاریزماتیک	یکی از عوامل پیشرفت رسول اکرم (صلی الله علیه و آله و سلم) در صدر اسلام، نفوذ آن حضرت در دل‌ها بود که خداوند می‌فرماید: اخلاقی که عقل در آن حیران است، چرا که اگر مردم را به بندگی خدا دعوت می‌کنی تو خود بیش از همه عبادت می‌کنی و اگر از کار بد بازمی‌داری تو قبل از همه خودداری می‌کنی، آزارت می‌دهند و تو اندرز می‌دهی، ناسزایت می‌گویند و تو برای آنها دعا می‌کنی (درس‌های آیت ... مکارم شیرازی).	«فَبِمَا رَحْمَةٍ مِنَ اللَّهِ لِنْتَ لَهُمْ وَلَوْ كُنْتَ فَظًّا غَلِيظَ الْقَلْبِ لَانْفَضُّوا مِنْ حَوْلِكَ» (آل عمران، آیه ۱۵۹)؛ از پرتو رحمت الهی در برابر آنها [مردم] نرم و مهربان شدی و اگر خشن و سنگدل بودی، از اطراف تو پراکنده می‌شدند.
اخلاق مداری	یک نمونه از اخلاق پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله و سلم) در فتح مکه نمایان شد؛ هنگامی که مشرکان خون‌خوار و جنایت‌پیشه که سالیان دراز هر چه در توان داشتند بر ضد اسلام و شخص پیامبر (صلی الله علیه و آله و سلم) به کار گرفتند، در چنگال مسلمین گرفتار شدند، پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله و سلم) برخلاف تمام مناسبات دوستان و دشمنان، فرمان عفو عمومی صادر کرد و تمام جنایات آن‌ها را به دست فراموشی سپرد و همین سبب شد که به مصداق مردم فوج مسلمان می‌شدند (درس‌های آیت ... مکارم شیرازی (خبرگزاری فارس)).	وَإِنَّكَ لَعَلَى خُلُقٍ عَظِيمٍ (قلم، آیه ۴)؛ و تو اخلاق عظیم و برجسته‌ای داری.

شاخص	ترجمه، جهت‌گیری و تمرکز متن	مفاهیم و مبانی
<p>عدم مجادله در سخنوری گزیده‌گویی عدم دخالت در امور نامربوط عدم مذمت دیگران عدم بیان عیوب دیگران</p>	<p>پیامبر (صلی‌الله‌علیه‌وآله‌وسلم) با هم‌نشینان همیشه خوش‌رو و خندان و سهل‌الخلق و ملایم بود. هرگز خشن و سنگدل و پرخاشگر و بدزبان عیب‌جو و مدیحه‌گر نبود. هیچ‌کس از او مأیوس نمی‌شد و هر کس در خانه او می‌آمد ناامید باز نمی‌گشت، سه چیز را از خود رها کرده بود: مجادله در سخن، پُرگویی و دخالت در کاری که به او مربوط نبود و سه چیز را در مورد مردم رها کرده بود: کسی را مذمت نمی‌کرد، سرزنش نمی‌فرمود و درباره لغزش‌ها و عیوب پنهانی مردم جستجو نمی‌کرد (معانی‌الاجبار، ۸۳).</p>	<p>از امام حسین بن علی علیه‌السلام نقل شده است که می‌فرماید: سألت امیرالمؤمنین علیه‌السلام عن سیرة رسول اللّٰه صلی اللّٰه علیه و آله مع جلسائه، فقال: «کان رسول اللّٰه صلی اللّٰه علیه و آله دائماً البشیر، سهل الخلق، لین الجانب، لیس بفظ ولا غلیظ، ولا صخاب ولا فحاش، ولا عتاب ولا ملاح، یتعافل عما لا یشتهی، فلا یؤیس منه ولا یخیب فیهِ مؤمّلیه، قد ترک نفسه من ثلاث: المرء والاکثار ومما لا یغنیه، وترک الناس من ثلاث: کان لا یدم أحداً ولا یعیّره، ولا یطلب عورته»؛</p>
<p>حُسن خلق</p>	<p>مؤمن با حُسن خلق خود به درجه کسی می‌رسد که شب‌ها به عبادت می‌ایستد و روزها روزه‌دار است (تفسیر مجمع‌البیان، ج ۱۰، ۳۳۳).</p>	<p>إِنَّ الْمُؤْمِنَ لَیُدْرِكُ بِحُسْنِ خَلْقِهِ دَرَجَةَ قَائِمِ اللَّیْلِ وَصَائِمِ النَّهَارِ؛</p>
<p>حُسن خلق و اخلاق نیکو</p>	<p>بیشترین چیزی که مردم را وارد بهشت می‌کند تقوا و اخلاق نیکو است (وسائل‌الشیعه، ج ۸، ص ۵۰۴؛ تفسیر قرطبی، ج ۱۰، ۶۷۰۷).</p>	<p>أَكْثَرُ مَا یُدْخِلُ النَّاسَ الْجَنَّةَ تَقْوَى اللَّهِ وَحُسْنُ الْخُلُقِ؛</p>
<p>حُسن خلق و اخلاق نیکو</p>	<p>بر شما لازم است که اخلاق خوب داشته باشید، زیرا سرانجام خوش اخلاق بهشت است و از بد اخلاقی بپرهیزید که سرانجام آن آتش است (تفسیر روح‌البیان، ج ۱۰، ۱۰۸).</p>	<p>امام علی بن موسی الرضا علیه‌السلام از پیامبر اکرم صلی‌الله‌علیه‌وآله‌وسلم نقل می‌کند که فرمود: عَلَیْكُمْ بِحُسْنِ الْخُلُقِ، فَإِنَّ حُسْنَ الْخُلُقِ فِی الْجَنَّةِ، لَامْحَالَةٌ، وَإِنَّاكُمْ وَ سُوءَ الْخُلُقِ فَإِنَّ سُوءَ الْخُلُقِ فِی النَّارِ لَامْحَالَةٌ؛</p>

شاخص	ترجمه، جهت‌گیری و تمرکز متن	مفاهیم و مبانی
	<p>عدالت و برابری قضاوت عادلانه یاد کردن خدا</p>	<p>یکی از وصیت‌های اخلاقی پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله و سلم) به علی (علیه السلام) این بود: سه کار است که این امت توانایی آن را (به طور کامل ندارند)، عدالت و برابری با برادر دینی در مال و ادای حق مردم با قضاوت عادلانه نسبت به خود و دیگران و خدا را در هر حال یاد کردن. البتّه منظور گفتن «سُبْحَانَ اللَّهِ وَالْحَمْدُ لِلَّهِ وَلَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَاللَّهُ أَكْبَرُ» نیست، بلکه منظور این است هنگامی که کار حرامی در مقابل آنها قرار می‌گیرد، از خدا بترسند و آن را ترک کنند (تفسیر نورالتقلین، ج ۱، ۱۴۰).</p>
<p>خوگیری به اخلاق نیکو</p>	<p>دل‌های مردمان رمنده است، هر که آن را به خود خو داد، به سوی او روی نهاد.</p>	<p>حضرت علی (علیه السلام) می‌فرماید: قُلُوبُ الرَّجَالِ وَخَشِيئَةُ فَمَنْ تَأَلَّفَهَا أَقْبَلَتْ عَلَيْهِ. (نهج البلاغه، ج ۴۷، ۱۱۱۱)</p>
<p>بصیرت و هوشیاری شناسایی نادانان و ترک آنها</p>	<p>جدایی از نادان، همسان پیوستن به داناست.</p>	<p>و قَطِيعَةُ الْجَاهِلِ تَغْلِبُ صِلَةَ الْعَاقِلِ. (نهج البلاغه، ن ۳۱، ۹۳۶)</p>
<p>نرم‌خویی و ملامت در رفتار با دیگران</p>	<p>ای پیامبر در حقیقت تو به خُلُقِ نیکو و عظیم آراسته‌ای. حسن خلق درختی است در بهشت که دارنده آن به شاخه آن درخت وصل است و آن شاخه وی را به بهشت می‌برد و بدخلقی درختی است در جهنّم که دارنده آن به شاخه آن درخت وصل است و آن شاخه وی را به جهنّم می‌کشد.</p>	<p>وَ إِنَّكَ لَعَلَى خُلُقٍ عَظِيمٍ (قلم، آیه ۴). پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله و سلم) فرموده است: حُسْنُ الْخُلُقِ شَجَرَةٌ فِي الْجَنَّةِ وَ صَاحِبُهُ مُتَعَلِّقٌ بِعُضْوِهَا يَجْذِبُهُ إِلَيْهَا وَ سُوءُ الْخُلُقِ شَجَرَةٌ فِي النَّارِ وَ صَاحِبُهُ مُتَعَلِّقٌ بِعُضْوِهَا يَجْذِبُهُ إِلَيْهَا (بحارالانوار، ج ۶۸، ۳۹۳).</p>

شاخص	ترجمه، جهت‌گیری و تمرکز متن	مفاهیم و مبانی
حسن خلق و گشاده‌رویی	محبوب‌ترین شما در نزد خدا، خوش اخلاق‌ترین شماست؛ حسن خلق و گشاده‌رویی از برجسته‌ترین صفت‌هایی است که در معاشرت‌های اجتماعی، موجب جلب محبت می‌شود و در اثربخشی سخن فرد بر دیگران، اثری عظیم دارد	أَحَبُّكُمْ إِلَى اللَّهِ أَحْسَنُكُمْ أَخْلَاقًا (مجمع البیان، ج ۱۰، ۸۷).
خوش اخلاقی	خوش اخلاقی در بین مردم، زینت اسلام است.	امام صادق علیه‌السلام فرمودند: إِنَّ مِمَّا يُزَيِّنُ الْإِسْلَامَ الْأَخْلَاقُ الْحَسَنَةُ فِيمَا بَيْنَ النَّاسِ (مشكاة الانوار، ۴۲۲)
اخلاق نیکو و زیبا	افزایش دوستی‌ها و نفوذ در دل‌ها.	امام علی علیه‌السلام فرمودند: آن‌کس که اخلاق نیکو و زیبا داشته باشد دوستانش بسیار شده و انسان‌ها به او خوگیرند (غررالحکم، ج ۵، ۳۲).
قیام عاشورا و بیداری اسلامی؛ مهم‌ترین اثر قیام عاشورا، تفکیک اسلام راستین از اسلام دروغین بود.	هدف من از این سفر، امر به معروف و نهی از منکر و خواسته‌ام از این حرکت، اصلاح مفاسد امت و احیای سنت و قانون جدم، رسول خدا و راه و رسم پدرم، علی‌بن‌ابیطالب است؛ هدف و انگیزه اصلی مردم کشورهای مسلمان و زجرکشیده منطقه که شاهد قیام‌های عمومی در آن‌ها بودیم و هستیم، نابودی ظلم، استبداد، استکبار و برپایی حکومت عدل الهی و اجرای احکام اسلامی به عنوان «معروف» و جلوگیری از وابستگی به اجانب و بیگانگان به عنوان «منکر» است.	امام حسین (علیه‌السلام): انما خرجت لطلب الاصلاح فی امه جدی ارید ان امر بالمعروف و انهی عن المنکر و اسیر بسیره جدی و ابی علی ابن ابی طالب. (ابراهیم حسن، ۱۳۶۶: ۳۶۵۲)

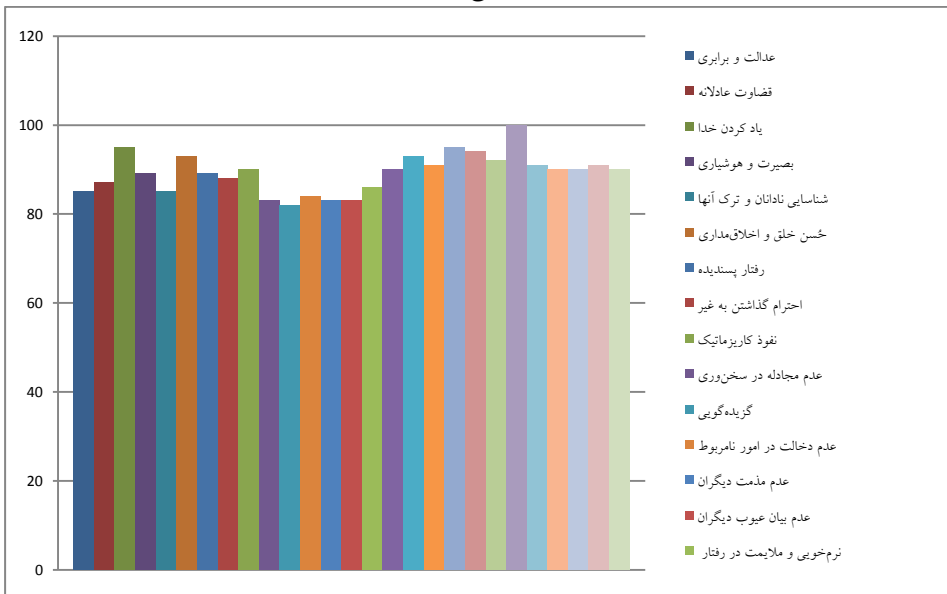
جدول (۱۱): احصاء عوامل مؤثر در توسعه سطح نفوذ و دوام در محیط امنیتی بر مبنای برخی از تدابیر و رهنمودها^۱
(محقق ساخته و مصاحبه با خیرگان)

مفاهیم و مبانی	جهت گیری، تمرکز متن و مفهوم سازی	شاخص
<p>آیا تضعیف اسلام و مسلمین، ایجاد تفرقه، مقابله با انقلاب اسلامی و تبری از اولیای خدا و تهمت و بهتان به آن‌ها و افکار آیات خدا - ولو سیاسی هم باشد اشکالی ندارد؛ ولی حمایت از مظلومان و برائت از مشرکان و همنوایی با محرومان و ستمدیدگان و اعتراض به تسلط امریکا و اسرائیل بر کشورهای اسلامی و مخالفت با غارتگری کمپانی‌های خارجی و محکوم کردن خیانت رؤسا و سلاطین مسلمان نام و حمایت از مبارزات مسلمانان واقعی و امثال آن جرم است؟! (۱۳۶۸/۰۴/۱۴)</p>	<p>اسلام ناب محمدی، اسلام عدل و قسط است؛ اسلام عزت و اسلام حمایت از ضعفا و پابرهنگان و محرومان است؛ اسلام دفاع از حقوق مظلومان و مستضعفان است؛ اسلام جهاد با دشمنان و سازش ناپذیری با زورگویان و فتنه‌گران است؛ اسلام اخلاق و فضیلت و معنویت است.</p>	<p>عدالت و قسط عزت حمایت از ضعفا و محرومان جهاد با دشمنان سازش ناپذیری و استکبارستیزی اخلاق فضیلت و معنویت</p>
<p>به خاطر اسلام، خدا دل‌ها را متوجه انقلاب و رهبر و ملت ایران کرد. آن چیزی که به باها و دل‌های شما قوت داد تا بتوانید راه‌های طولانی را طی کنید و به اینجا بیایید، اسلام ناب و مدافع مظلوم و ناسازگار با ظالم بود. این اسلام است که دل‌ها را جذب و جمع می‌کند و نیرویی عظیم و شکست ناپذیر به وجود می‌آورد (۱۳۶۸/۰۴/۲۱).</p>	<p>انقلاب اسلامی تا وقتی که در خط صحیح اسلام ناب - یعنی خط امام - با دقت حرکت کند و مردم دین و اسلام را بر هر چیز دیگر ترجیح دهند و روحیه‌ی دفاع از اسلام و ارزش‌های اسلامی را زنده نگه‌دارند به آرمان‌های نظام جمهوری اسلامی دست پیدا خواهیم کرد.</p>	<p>توجه به اسلام ناب محمدی (صلی الله علیه و آله و سلم) دفاع از انقلاب اسلامی حرکت بر پایه دین اسلام</p>

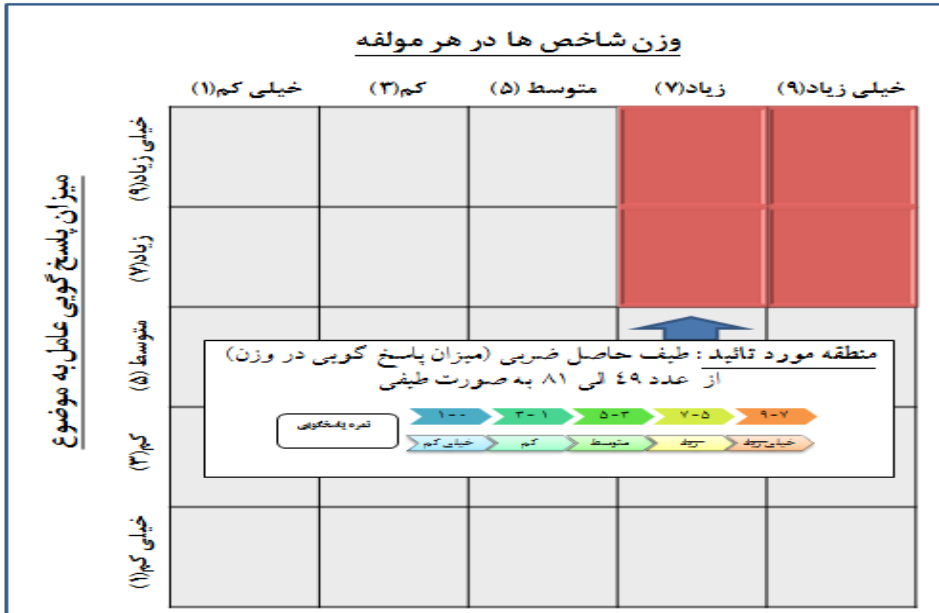
شاخص	ترجمه، جهت‌گیری و تمرکز متن	مفاهیم و مبانی
<p>اسلام ناب پیروان خود را به وضع جدیدی از زندگی دعوت می‌کند. راز اصلی جذب دل‌ها و مقاومت مردم در انقلاب، اسلام ناب بود.</p>	<p>امروز، در سرتاسر عالم حقیقت روشنی محسوس است که اگر کسی از مسائل جهان مطلع باشد، این حقیقت را خواهد دید و نخواهد توانست انکار کند و آن این است که اسلام در اجتماعات بشری در حال نفوذ و رشد است؛ چه اجتماعی که از ظلم و ستم قدرتهای شیطانی و نظام‌های طاغوتی به‌جان‌آمده‌اند و به دنبال فکر و راه جدیدی هستند - مثل جوامع کشورهای آفریقایی و آسیایی و امثال این‌ها - و چه حتی جوامع کشورهای اروپایی.</p>	<p>یکی اسلام حقیقی و قرآنی و ناب محمدی (صلی الله علیه و آله و سلم) است؛ یعنی همان اسلامی که پیروان خود را به وضع جدیدی از زندگی دعوت می‌کند و در خدمت صاحبان قدرت و رؤسای شرق و غرب قرار نمی‌گیرد. دیگری هم همان اسلامی است که ظواهر و اسم اسلام را دارد؛ اما به‌آسانی در خدمت امریکا و غرب و شرق قرار می‌گیرد؛ اسلام اگر همان اسلام قرآن باشد، تسلط امریکا بر مخازن نفتی و سرنوشت مسلمین را صریحاً رد می‌کند. چطور ممکن است که کسی هم مسلمان باشد و هم مطیع امریکا؟! هم مسلمان باشد و هم اهل فساد و انحطاط و عیش و طرب و انواع و اقسام گرفتاری‌های اخلاقی؟! (۱۳۶۸/۰۹/۰۱)</p>
<p>برگشت به اسلام ناب محمدی (صلی الله علیه و آله و سلم)</p>	<p>برگشت به این اسلام، تنها علاج و نسخه‌ی درمان امت اسلامی است. امروز حرکت به سمت این اسلام، از شرق تا غرب دنیای اسلام، همه‌جا را فراگرفته و این همان چیزی است که دشمنان اسلام را دستپاچه کرده است.</p>	<p>امروز دنیای اسلام برای به دست آوردن عزت و موجودیت و هویت خود یک‌راه بیشتر ندارد و آن برگشت به اسلام است؛ البته اسلام واقعی، نه یک اسلام متحجر آمیخته با خرافات که دشمنان اسلام تبلیغ می‌کنند و می‌گویند اسلام این است - این‌طور اسلامی کارآمد نیست - و نه اسلام تطبیق‌داده‌شده‌ی با اصول آمریکایی و موردنظر غربی‌ها که آن‌هم اسلام نیست؛ اسلام ناب و خالص، اسلام توحید و وحدت بین امت اسلامی. (۱۳۸۲/۰۳/۲۹)</p>
<p>وحدت عدم جریحه‌دار کردن احساسات همدیگر آزادی و عدالت مردم‌سالاری رفع اختلافات در عقاید و مبانی قومی - مذهبی</p>	<p>نام و حقیقت اسلام، به شکل فردی در سراسر دنیا بود اما نگاه اسلام به دنیا، به ملت و به امت اسلامی به‌عنوان یک موجود عظیم و دارای استعداد فراوان و قادر به حرکت و بیدار شدن، نگاهی است که در ایران اسلامی ریشه گرفت و به همه‌ی دنیا اشعاع کرد. نگاه به اسلام از این دید و ترویج این تفکر در دنیای اسلام - تفکری که حکومتی به وجود آورده است که توانسته آزادی، مردم‌سالاری و حکومت مکی به آراء مردم را از درون مفاهیم و تعالیم اسلام بیرون آورد. نگاه اسلام به امت به‌عنوان یک مجموعه‌ی واحد و پرهیز از اختلافات قومی و طایفه‌ای است.</p>	<p>شعار اسلام ناب و اسلامی که نظام اسلامی بر پایه‌ی آن به وجود آمد، این است که مسلمانان باوجود اختلافشان در عقاید و در مبانی مذهبی خود، باید اتحاد کلمه داشته باشند؛ روی موارد اتفافی تکیه کنند و از جریحه‌دار کردن احساسات یکدیگر خودداری نمایند. (۱۳۸۲/۰۶/۱۹)</p>

مفاهیم و مبانی	ترجمه، جهت گیری و تمرکز متن	شاخص
اسلام ناب، اسلام هشداردهندهی انسان و توجه‌دهندهی انسان به تعقل و تفکر و تدبیر؛ اسلام قرآن، اسلام سنت، اسلام اهل‌بیت؛ اسلامی که یک نمونه‌اش در کشور بزرگ ما با این گرفتاری‌های فراوان چندین ده‌ساله‌ی دوران تسلط دشمن، توانست یک چنین حرکتی را ساماندهی کند و این آزادی و این استقلال را از خود نشان دهد؛ ما به این اسلام دعوت می‌کنیم . (۱۳۸۸/۰۲/۲۶)	فکر اسلام ناب، اسلام ظلم‌ستیز، اسلام عدالت‌خواه اسلام مجاهد، اسلام طرفدار محرومان، اسلام مدافع حقوق پابرهنگان و رنج‌دیدگان و مستضعفان. فکر همیشگی امام بزرگوار ما بود؛ مخصوص دوران جمهوری اسلامی نبود؛ منتها تحقق اسلام ناب، جز با حاکمیت اسلام و تشکیل نظام اسلامی امکان‌پذیر نبود. اگر نظام سیاسی کشور بر پایه‌ی شریعت اسلامی و تفکر اسلامی نباشد، امکان ندارد که اسلام بتواند با ستمگران عالم، با زورگویان عالم، با زورگویان یک جامعه، مبارزه‌ی واقعی و حقیقی بکند.	تعقل و تدبیر و تفکر در امور آزادی و استقلال عدالت‌خواهی مجاهدت طرفداری از محرومان نظام سیاسی بر پایه شریعت و تفکر اسلامی

نمودار ۱- احصاء عوامل مؤثر در توسعه سطح نفوذ و دوام در محیط امنیتی بر مبنای برخی از مبانی ارزشی و دینی و تدابیر و رهنمودها بر اساس جمع‌بندی دیدگاه خبرگان



تجزیه و تحلیل



به منظور شناخت ابعاد، مؤلفه‌ها و شاخص‌های مؤثر در توسعه سطح نفوذ و دوام در محیط امنیتی از مبانی نظری و مصاحبه‌های مأخوذه، پس از استخراج و احصاء عوامل از طریق ماتریس AHP نسبت به تبیین و تعیین روایی و پایایی داده‌های مستخرجه بر اساس نظریه‌های خبرگان سیاسی - امنیتی با در نظرگیری اهمیت شاخص‌های احصاء شده بر مبنای وزن اهمیتی آن‌ها در هر مؤلفه و میزان تاثیرگذاری (پاسخ‌گویی) در موضوع تحقیق به شرح ذیل اقدام گردید:

جدول (۱۲): ابعاد، مؤلفه‌ها و شاخص‌های توسعه سطح نفوذ و دوام در محیط امنیتی (محقق ساخته و بر اساس آراء نظریه‌ای خبرگان)^۱

مفهوم	ابعاد	مؤلفه	شاخص	وزن	پایه نگین	امین
توسعه سطح نفوذ و دوام در محیط امنیتی	نفوذ در محیط امنیتی	امکان‌سنجی و هدف‌گذاری متناسب با حوزه هدف	میزان ایجاد پیوندهای امنیتی مشترک (علائق امنیتی و نامنی مشترک) در حوزه هدف	۹	۹	۸۱
			میزان توانمندی توسعه محیطی امنیتی (بر مبنای منابع موردنیاز) در سایه دشمن‌شناسی	۸	۹	۷۲
			میزان وجود منافع قابل تعمیم؛ اشتراک؛ انطباق؛ مفاهمه‌ها (هم‌گرایی-های ایدئولوژیکی و...) درحوزه‌هدف	۹	۹	۸۱
			میزان تأمین و تحقق منافع قدرت و اهداف ملی در حوزه هدف	۹	۸	۷۲
			میزان تأمین و تداوم منابع حیاتی، قابلیت‌ها و توانمندی‌های ملی در حوزه هدف	۸	۹	۷۲
			میزان اصطکاک؛ چالش؛ منازعه و نقاط برخورد با بازیگران مؤثر در حوزه هدف	۸	۸	۶۴
			میزان انعطاف‌پذیری در طراحی و برنامه‌ریزی برای نفوذ در حوزه هدف	۷	۹	۶۳
			میزان تطابق سطح آگاهی در سطوح نخبگان و عموم مردم در محیط باارزش‌ها جهت پیاده‌سازی	۹	۹	۸۱
			میزان توانمندی ایجاد استحکام ملی در پیگیری و تحقق اهداف نظام	۸	۸	۶۴
			میزان وجود سیاست‌های مزیت‌آفرین در راستای تحقق اهداف نظام در محیط هدف	۸	۹	۷۲
			میزان تمرکز بر افتراقات و اشتراکات سیاسی در راستای تحقق اهداف نظام در حوزه هدف	۸	۹	۷۲
			میزان توجیه‌دار بودن ماهیت حضور در محیط هدف	۷	۹	۶۳

^۱ - از تجمیع و تحلیل مفاهیم، مبانی نظری و تحلیل محتوایی مصاحبه‌های صورت پذیرفته و همچنین آراء نظریه‌ای تعدادی از خبرگان سیاسی - امنیتی.

♦ مدل مناسب توسعه سطح نفوذ و دوام در محیط امنیتی ♦ ۵۹

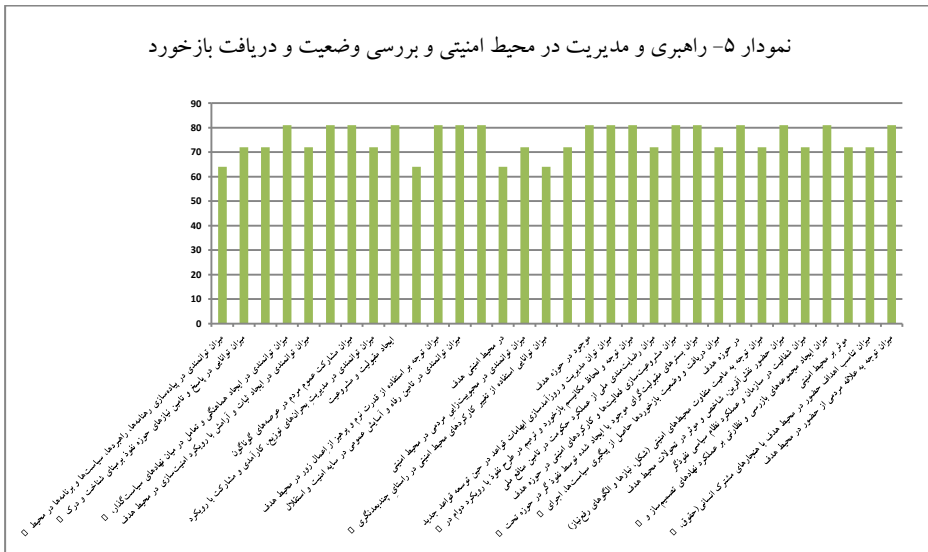
۸۱	۹	۹	میزان فرهنگ‌سازی در حوزه امنیت‌مداری منطبق با اهداف نظام از حضور در محیط هدف
۸۱	۹	۹	میزان توجه به حفظ تمامیت ارضی و استقلال در دفع تهدیدات
۷۲	۹	۸	میزان توجه به اصل توسعه و تعمیق نفوذ در محیط هدف
۶۴	۸	۸	میزان نهادینه‌سازی خواسته‌های ملی در محیط امنیتی منطبق با سطح انتظارات و مطالبات ملی
۷۲	۸	۹	میزان توانمندی موجود در صیانت از کارآمدی نفوذ در محیط هدف
۸۱	۹	۹	میزان توجه به تأمین امنیت عمومی و مردم‌پایه بودن امنیت
۸۱	۹	۹	میزان رصد، پایش و دیده‌بانی تهدیدات مترتب نظام در محیط امنیتی
۷۲	۹	۸	میزان ایجاد گستره‌های مشارکتی (اقتصادی، سیاسی، اجتماعی، فرهنگی، نظامی، علمی، فناوری) در حوزه هدف
۷۲	۹	۸	میزان ایجاد مراکز مطالعاتی و پژوهشی معتبر در حوزه امنیت و محیط‌شناسی امنیتی
۷۲	۸	۹	میزان توان داخلی و انسجام درونی برای قاعده‌آفرینی و نفوذ در محیط امنیتی منطبق با مبانی ایدئولوژیکی یا عمل‌گرایی
۷۲	۹	۸	میزان توانایی در تولید الگوهای مدون و جدید نظام ساز
۷۲	۹	۸	میزان توانمندی در شناخت و کشف ضروریات و نیازهای پاسخ داده نشده در محیط هدف
۶۴	۸	۸	میزان توانمندی در تبیین و ارائه قواعد جدید موردنیاز منطبق بر سطح نیاز محیط امنیتی
۷۲	۸	۹	میزان توانمندی در همراه‌سازی بازیگران مؤثر منطبق با جایگزینی قواعد جدید به‌جای قواعد موجود
۷۲	۸	۹	میزان احصاء نقاط قوت و ضعف موجود در نظام منطبق با سطح نفوذ در محیط هدف

بسترسازی متناسب با مریخ امنیت و رویکرد امنیت‌سازی

مفهوم	ابعاد	مؤلفه	شاخص	وزن	گویی پاسخ- گویی	امین
توسعه سطح نفوذ و دوام در محیط امنیتی	نفوذ در محیط امنیتی	تهیه دانشی با رویکرد شناخت بازیگران مؤثر، تحولات و تغییرات	میزان اشرف اطلاعاتی بر تحولات و رخداد‌های باثبات، در حال گذار حوزه هدف	۹	۹	۸۱
			میزان توجه به ماهیت کارکردها و تغییرات روشی بازیگران مؤثر در حوزه هدف	۸	۹	۷۲
			میزان توانمندی ایجاد اشتراکات مفهومی و معنایی در محیط‌شناسی امنیتی	۹	۹	۸۱
			میزان توانمندی در کاهش سطح دخالت و رخنه نفوذگران در محیط هدف	۹	۹	۸۱
			میزان توجه به سطح همبستگی، انسجام و وحدت ملی در راستای استحکام و ساخت درونی قدرت	۹	۹	۸۱
			میزان پایش و رصد روابط و مناسبات بازیگران با عوامل درونی و بیرونی مؤثر در حوزه هدف	۸	۹	۷۲
			میزان توجه به الگوهای به‌کارگیری قدرت نرم، القاگری و فریبکاری بازیگران مؤثر در حوزه هدف	۸	۹	۷۲
			میزان توانمندی در پیاده‌سازی رهنماها، راهبردها، سیاست‌ها و برنامه‌ها در محیط هدف	۸	۸	۶۴
دوام در محیط امنیتی	دوام در محیط امنیتی	راهبری و مدیریت در محیط امنیتی	میزان توانایی در پاسخ و تأمین نیازهای حوزه نفوذ بر مبنای شناخت و درک صحیح آن‌ها	۹	۸	۷۲
			میزان توانمندی در اقتناع و مُجاب‌سازی نهادها و بازیگران مؤثر در محیط امنیتی منطبق با اهداف	۹	۸	۷۲
			میزان توانمندی در ایجاد هماهنگی و تعامل در میان نهادهای سیاست‌گذار، تصمیم‌گیرنده و اقدام‌کننده در محیط امنیتی	۹	۹	۸۱
			میزان توانمندی در ایجاد ثبات و آرامش با رویکرد امنیت‌سازی در محیط هدف	۸	۹	۷۲
			میزان بصیرت موجود در اتخاذ تدابیر متناسب با وضعیت متغیر و در حال گذار محیط امنیتی	۹	۹	۸۱
			میزان مشارکت عموم مردم در عرصه‌های گوناگون	۹	۹	۸۱
			میزان توانمندی در مدیریت بحران‌های توزیع، کارآمدی و مشارکت با رویکرد ایجاد مقبولیت و مشروعیت	۸	۹	۷۲
			میزان انطباق‌پذیری شرایط حضور در محیط هدف با اصول، اهداف و ارزش‌های موردنظر	۹	۹	۸۱

♦ مدل مناسب توسعه سطح نفوذ و دوام در محیط امنیتی ♦ ۶۱

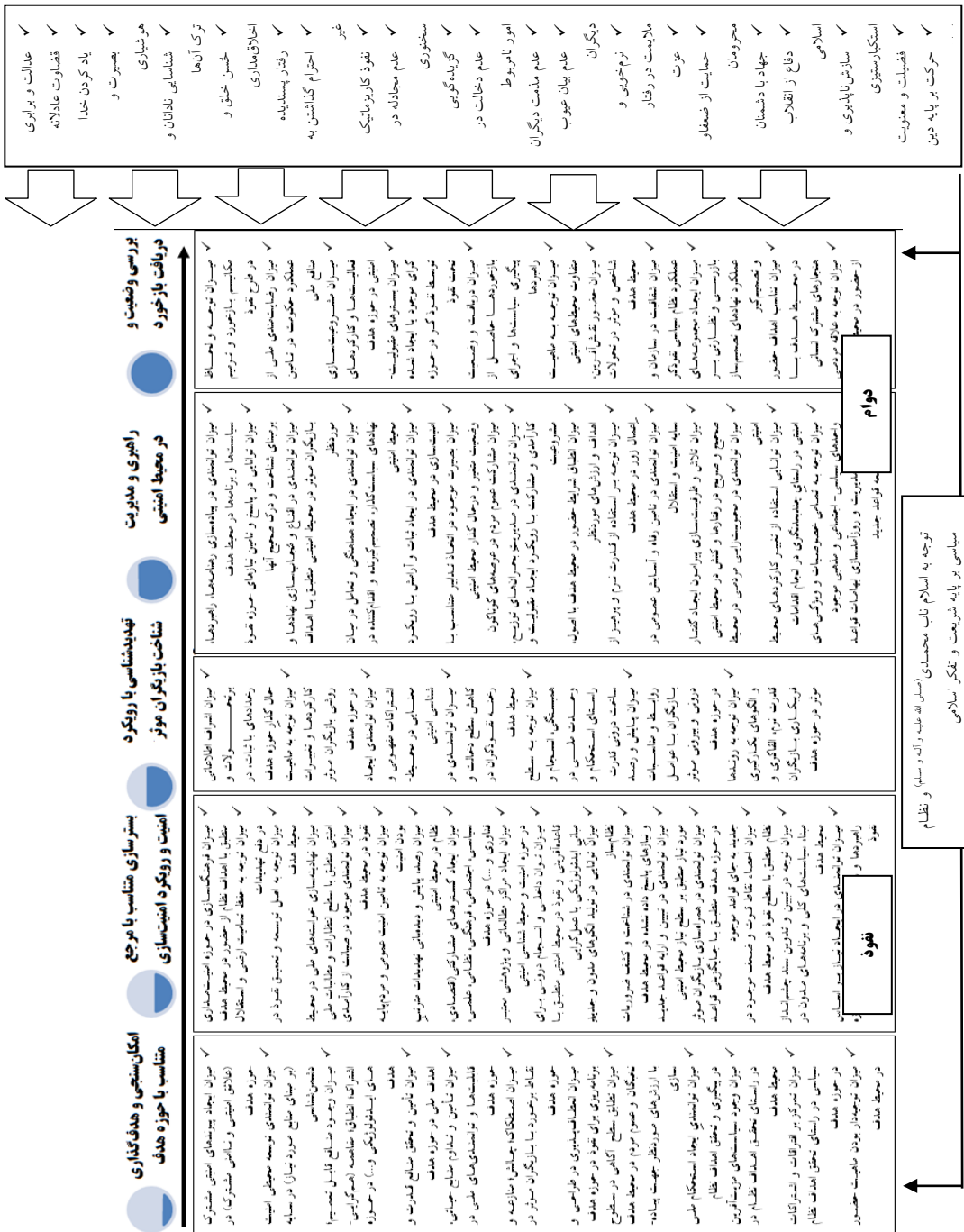
۶۴	۸	۸	میزان توجه بر استفاده از قدرت نرم و پرهیز از اعمال زور در محیط هدف			
۸۱	۹	۹	میزان توانمندی در تأمین رفاه و آسایش عمومی در سایه امنیت و استقلال			
۸۱	۹	۹	میزان تلاش و ظرفیت‌سازی پیرامون ایجاد گفتار صحیح و صریح در رفتارها و کنش‌ها در محیط امنیتی هدف			
۸۱	۹	۹	میزان توانمندی در محبوبیت‌زایی مردمی در محیط امنیتی			
۶۴	۸	۸	میزان توانایی استفاده از تغییر کارکردهای محیط امنیتی در راستای چندبعدنگری در انجام اقدامات			
۷۲	۸	۹	میزان توجه به تمامی خصوصیات و ویژگی‌های واحدهای سیاسی-اجتماعی و مذهبی موجود در حوزه هدف			
۶۴	۸	۸	میزان توان مدیریت و روزآمدسازی ابهامات قواعد در حین توسعه قواعد جدید			
۷۲	۹	۸	میزان توجه و لحاظ مکانیسم بازخورد و ترمیم در طرح نفوذ با رویکرد دوام در محیط امنیتی			
۸۱	۹	۹	میزان رضایت‌مندی ملی از عملکرد حکومت در تأمین منافع ملی			
۸۱	۹	۹	میزان مشروعیت‌سازی فعالیت‌ها و کارکردهای امنیتی در حوزه هدف			
۸۱	۹	۹	میزان بسترهای مقبولیت‌گرای موجود یا ایجادشده توسط نفوذگر در حوزه تحت نفوذ	بررسی وضعیت و دریافت بازخورد	دوام در محیط امنیتی	توسعه سطح نفوذ و دوام در محیط امنیتی
۷۲	۹	۸	میزان دریافت و وضعیت بازخوردها حاصل از پیگیری سیاست‌ها، اجرای راهبردها و برنامه‌ها در حوزه هدف			
۸۱	۹	۹	میزان توجه به ماهیت متفاوت محیط‌های امنیتی (شکل، نیازها و الگوهای رفع نیاز)			
۸۱	۹	۹	میزان حضور نقش آفرین، شاخص و مؤثر در تحولات محیط هدف			
۷۲	۹	۸	میزان شفافیت در سازمان و عملکرد نظام سیاسی نفوذگر			
۸۱	۹	۹	میزان ایجاد مجموعه‌های بازرسی و نظارتی بر عملکرد نهادهای تصمیم‌ساز و تصمیم‌گیر مؤثر بر محیط امنیتی			
۷۲	۹	۸	میزان تناسب اهداف حضور در محیط هدف با هنجارهای مشترک انسانی (حقوق، قوانین و...)			
۸۱	۹	۹	میزان توجه به علاقه مردمی از حضور در محیط هدف			



نتیجه گیری

گفتمان قدرت حاکم بر هر محیط بیان کننده حدود محیط امنیتی آن است؛ بنابراین در تعیین قلمروی محیط امنیتی دو رویکرد سرزمین پایه بودن امنیت (بین الملل گرا، منطقه گرا و داخلی) و رویکرد امنیت جهانی (پیرامون موضوعات اقتصادی، سیاسی، فرهنگی و... در سطح جهان و نه بر اساس سرزمین) مطرح است. در نتیجه الگوی امنیتی غالب در اهداف و تعاملات بازیگران، تعیین کننده سطح و ماهیت محیط شناسی امنیتی آن ها است. ماحصل این تحقیق ارائه مدل توسعه سطح نفوذ و دوام در یک محیط امنیتی منطبق بر ابعاد، مؤلفه ها و شاخص های مؤثر این حوزه (در پاسخ به سؤال یک تحقیق) با رویکرد تحقق اهداف و در نهایت تثبیت و تعمیق موفقیت ها از حوزه نفوذ تا دوام در محیط امنیتی بر پایه پیاده سازی الگوها و شاخص های اسلام ناب محمدی (صلی الله علیه و آله و سلم) (در پاسخ به سؤال دوم تحقیق) است که این مهم در قالب جداول پیشین، الگوی مفهومی و پیشنهادی (نهایی) تحقیق ارائه گردیده است.

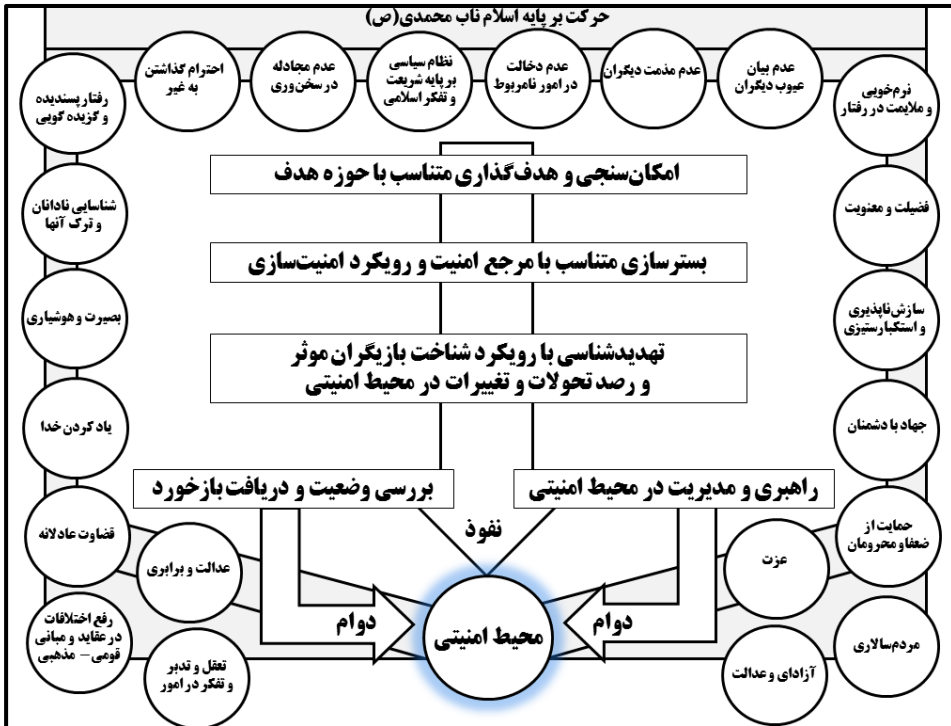
شکل (۴): الگوی مفهومی تحقیق



توجه به اسلام ناب محمدی (صلی الله علیه و آله و سلم) و نظام سیاسی بر پایه شریعت و تفکر اسلامی

توجه به اسلام ناب محمدی (صلی الله علیه و آله و سلم) و نظام سیاسی بر پایه شریعت و تفکر اسلامی

شکل (۴): مدل پیشنهادی (ایده) تحقیق برای توسعه‌ی سطح نفوذ و دوام در محیط امنیتی



پیشنهاد راهبردی

با عنایت به مدل پیشنهادی تحقیق، می‌توان انگاره‌ی ذیل را در راستای تحقق توسعه‌ی سطح نفوذ و دوام در محیط امنیتی به‌عنوان ایده‌ای مبتنی بر مبانی علمی در قالب پیشنهاد این تحقیق به شرح ذیل ارائه کرد:

نفوذی در محیط امنیتی مؤثر و دارای دوام است که بر مبنای شاخص‌های اسلام ناب محمدی (صلی‌الله علیه و آله و سلم) و نظام سیاسی مبتنی بر شریعت و تفکر اسلامی؛ مبتنی بر: عدالت و برابری، قضاوت عادلانه، یاد کردن خدا در انجام امور، بصیرت و هوشیاری، شناسایی نادانان و ترک آن‌ها (دشمن‌شناسی و رصد و پایش تهدیدات)، حُسن خلق و اخلاق‌مداری (رفتار پسندیده)، احترام گذاشتن به غیر، نفوذ کارزماتیک (همچون نفوذ قلبی قیام عاشورای امام حسین علیه‌السلام) در دل همگان، عدم مجادله در سخنوری و گزیده‌گویی، عدم دخالت در امور

نامربوط، عدم مذمت و بیان عیوب دیگران، نرم‌خویی و ملایمت در رفتار، عزت‌مداری، حمایت از ضعفا و محرومان، جهاد با دشمنان، دفاع از انقلاب اسلامی، سازش‌ناپذیری و استکبارستیزی، فضیلت و معنویت، آزادی و عدالت، مردم‌سالاری دینی، رفع اختلافات در عقاید و مبانی قومی-مذهبی، تعقل و تدبیر و تفکر در امور و مجاهدت بوده و این مهم در تمامی مراحل توسعه نفوذ در محیط امنیتی مشتمل بر امکان‌سنجی و هدف‌گذاری متناسب با حوزه هدف؛ بسترسازی متناسب با مرجع امنیت در راستای امنیت‌سازی؛ تهدیدشناسی با رویکرد شناخت بازیگران مؤثر و رصد تحولات و تغییرات؛ راهبری و مدیریت و دریافت بازخورد (همراه با شاخص‌های مرتبط هر حوزه) رعایت، اجرا و پیاده‌سازی گردد.

منابع و مآخذ

- قرآن کریم، مکارم شیرازی، ناصر، (۱۳۷۳)، قم، دارالقرآن الکریم (دفتر مطالعات تاریخ و معارف اسلامی)، چاپ دوم.
- سیدرضی (۱۳۸۶)، **نهج البلاغه**، ترجمه: محمد دشتی، چاپ دوم، مشهد، آئین تربیت.
- امام خمینی (رحمه الله علیه)، (۱۳۸۶)، **صحیفه نور**، چاپ چهارم، تهران، دفتر حفظ و نشر آثار امام (ره).
- امام خامنه‌ای (مدظله العالی)، (۱۳۸۲-۱۳۶۸)، مجموعه بیانات قابل دسترسی در سایت معظم له: www.Khamenei.ir.
- آقابخشی، علی اکبر؛ افشاری راد، مینو، (۱۳۸۶)، «فرهنگ علوم سیاسی»، تهران، انتشارات چاپار، چاپ دوم، ویرایش ششم.
- اخوان کاظمی، بهرام، (۱۳۸۳)، «درآمدی بر کارآمدی نظام سیاسی»، تهران، انتشارات دانش و اندیشه معاصر.
- الوانی، سید مهدی، (۱۳۸۶)، «مدیریت عمومی»، تهران، انتشارات نی، چاپ سی و یکم.
- امینیان، بهادر، (۱۳۹۰)، «محیط امنیت ایران و تحولات بیداری اسلامی»، فصلنامه آفاق امنیت شماره ۱۳.
- بوزان، باری، (۱۳۸۷)، «مردم، دولت‌ها و هراس»، تهران، پژوهشکده مطالعات راهبردی.
- پرویزی، مهدی، (۱۳۹۴)، «مصاحبه حضوری (کارشناس سیاسی و دانشجوی دکترای امنیت ملی)».
- حاذق نیک‌رو، حمید، (۱۳۸۹)، «صدور انقلاب و حوزه‌های نفوذ فرهنگ انقلاب اسلامی در جهان»، مجله پانزده خرداد، دوره سوم، شماره ۲۶.
- حسن ابراهیم، حسن، (۱۹۶۴)، «تاریخ سیاسی اسلام»، داراحیاء التراث العربی، بیروت، (ترجمه ابوالقاسم پاینده، سازمان انتشارات جاویدان، ۱۳۶۶ ش).
- دواتگری، مهدی، (۱۳۹۴)، «مصاحبه حضوری (نماینده مجلس، یکی از اعضاء ارشد شورای عالی امنیت ملی و دانشجوی دکترای امنیت ملی)».
- رحیمی، بهمن، (۱۳۹۴)، «مصاحبه حضوری (کارشناس سیاسی و دانشجوی دکترای امنیت ملی)».

- رشاد، افسانه، (۱۳۸۸)، «آماد و پشتیبانی در عصر جداسازی حوزه‌های ژئوپلیتیکی»، فصلنامه راهبرد دفاعی، سال هفتم، شماره ۲۶.
- زاهدی، شمس السادات؛ نجفی، غلامعلی، (۱۳۸۵)، «بسط مفهومی توسعه پایدار»، تهران، انتشارات سمت.
- زروندی، مهدی، (۱۳۹۲)، «شیوه‌های پیشگیری و پرهیز از جنگ در توسعه محیط امنیتی جمهوری اسلامی ایران»، مجله‌ی سیاست دفاعی، سال بیست و یکم، شماره ۸۲.
- عساریان‌نژاد، حسین، (۱۳۸۸-۱۳۹۴)، «تقریرات درس روش‌شناسی محیط امنیتی»، تهران، دانشگاه عالی دفاع ملی.
- عساریان‌نژاد، حسین؛ نادی، حمیدرضا، (۱۳۸۹)، «درآمدی بر شناخت و تحلیل محیط امنیتی»، فصلنامه مطالعات استراتژیک، سال دهم، شماره ۴۰.
- عساریان‌نژاد، حسین؛ عبدالله‌خانی، علی، (۱۳۸۵)، «تهدید در نظریه‌های امنیتی»، فصلنامه مطالعات استراتژیک، سال هفتم، شماره ۱۷.
- فینی‌زاده بیدگلی، جعفر، (۱۳۹۴)، «مصاحبه حضوری (کارشناس برنامه‌ریزی و دانشجوی دکترای امنیت ملی)».
- کرمی، جهانگیر، (۱۳۸۴)، «محیط امنیتی خاورمیانه و سیاست دفاعی ج.ا.ایران»، فصلنامه سیاست دفاعی، شماره‌های ۵۳ و ۵۲.
- محمدی، منوچهر، (۱۳۸۷)، «بازتاب جهانی انقلاب اسلامی»، تهران، انتشارات پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه اسلامی.
- مرادیان، محسن، (۱۳۸۵)، «درآمدی بر ابعاد و مظاهر تهدیدات»، تهران، انتشارات راشا.
- مینایی، مهدی، (۱۳۸۸)، «محیط امنیتی جمهوری اسلامی ایران در سطح منطقه‌ای و بین‌المللی»، مجله اندیشه انقلاب اسلامی، شماره ۶.
- نصیرزاده، عزیز، (۱۳۹۴)، «سناریوهای راهبردی صحنه جنگ آینده ج.ا.ایران در افق ۱۴۰۴»؛ استفاده از مطالب جلسات متشکله به‌عنوان یکی از اعضای (نویسنده دوم همین مقاله) و انجام مصاحبه‌های موردی با دیگر اعضا.
- واعظ مهدوی، معصومه، (۱۳۷۵)، «تلاش برای تبیین نظام بین‌المللی: وابستگی متقابل

یا وابستگی یک جانبه»، مجله راهبرد، شماره ۱۰.

منابع انگلیسی

- Gawor, Leszek (2008), "Globalization and its alternatives": Antiglobalism, alterglobalism and idea of sustainable development', Sustainable Development, John Wiley & Sons, 16.
- Hilborn, Robert C. (2004), "Sea Gulls, Butterflies, and Grasshoppers: A Brief history of the, Butterfly Effect in Nonlinear Dynamice", 72(4), pp.425-427.
- Jackson, Robert, (1993), "The Weight of ideas in Decolonization: Normative Change in International Relations".
- Jepperson, Ronald L. Alexander Wendt, and Yeter J. Katzenstein, (1996) "Norms, Identity, and Culture in National Security, in The Culture of National Security, Peter Katzenstein", New York: Columbia University Press.
- Keohane, R. and Nye, J. (1977), "power and interdependence", second Ed. (Glenview, IL, Scott Foresman).
- Ned Lebow, Richard, (1985), "The Soviet Offensive in Europe": The Schlieffen Plan Revisited", International Security 19, No.4.
- Webster, Merriam (2003), "Merriam Webster's Collegiate Dictionary", United States of America, by Merriam Webster, 11ed.
- Yarger, Harry R. (2006), "Strategic Theory for The 21st Century": the Little Book on Big Strategy, Carlisle: Strategic Studies Institute.

ت) سایت‌های اینترنتی

- <http://dictionary.abadis.ir/Word/FaToFa>.